Detské slová v slovenčine a ich charakteristika

Zuzana Ondráčková

1. Štatút detského slova v slovenčine

Problematike detských slov sme sa začali venovať v rigoróznej práci (Hlavatá, 1999), v ktorej sme sa pokúsili nanovo definovať terminologický význam detského slova a špecifikovať oblasť používania detskej lexiky, pretože v slovenskej lexikológii a lexikografii sa chápanie pojmu detské slovo nevyznačuje výraznejšou systematickosťou. V tejto podkapitole predstavíme (a) „tradičné“ chápanie pojmu detské slovo v slovenskej lingvistickej literatúre, (b) vymedzenie tohto pojmu a jeho naplnenie novým obsahom na základe analýzy lexiky používanej dospelými v komunikácii s dieťaťom, ako aj deťmi samotnými.

(a) V Slovníku slovenského jazyka (1959) v kapitole *Štylistická charakteristika slov* sú síce medzi slová, ktoré majú emocionálny, expresívny ráz zaradené aj slová detskej reči, nie je k nim však uvedená žiadna bližšia charakteristika a nie je jasné, či ide len o slová, ktoré používajú deti, alebo aj o slová, ktoré používajú dospelí v komunikácii s deťmi.

V Krátkom slovníku slovenského jazyka (1989, s. 29) sú slová, ktoré sú označené skratkou **det.**, charakterizované ako výrazy detskej reči; detské, ale v kapitole *Normatívne a štýlové hodnotenie lexikálnych prostriedkov* vymedzenie tohto termínu chýba. Nachádza sa tu síce hodnotenie slov z hľadiska citového príznaku, ale lexikálne prostriedky, ktoré sú na základe citového príznaku označené ako expresívne, sa podľa rozličného zafarbenia rozlišujú len ako a) hypokoristické a familiárne; b) pejoratívne; c) zjemnené alebo eufemistické; d) žartovné; e) ironické; f) hrubé. Pre detské slová je podľa nás charakteristická vysoká miera citovej zaangažovanosti, a teda jednoznačne patria medzi expresíva, a ak sa nachádza-

jú v slovníku a sú označené skratkou **det.**, mali by byť zaradené do tejto skupiny slov a mala by byť uvedená aj ich charakteristika.

Podobná je situácia v Synonymickom slovníku slovenčiny (1995), v ktorom sa tiež nachádzajú slová označené skratkou **det.**, charakterizované ako výrazy detskej reči, ale z hľadiska emocionálneho hodnotenia (citového príznaku) sa ako expresívne označujú len slová a) pejoratívne; b) zjemnené; c) hypokoristické a familiárne; d) ironické a žartovné; e) hrubé a vulgárne.[1]

V Encyklopédii jazykovedy (1993) sa tiež neuvádza pojem detské slovo samostatne. Nachádza sa tu len termín **detská reč**, ktorá sa definuje ako „schopnosť detí spájať artikulované zvuky s obsahmi svojho vedomia ako odrazmi objektívnej reality a pomocou nich myslieť a komunikovať“ (s. 113). Ďalej sa tu uvádza, že slová detskej reči možno členiť na: onomatopoické (*bác*, *bum*, *mňau*, *tu-tú*); konvenčné (*papať*, *búvať*, *havo*, *cica*, *čača*); deminutívne a hypokoristické (*zúbky*, *noštek*, *ocko*, *spinkať*) a deformované (*mamicta – mamička*, *juka – ruka*, *lapček – chlapček*).

Z uvedeného však vyplýva, že slovami detskej reči sú len tie slová, ktoré patria do rečovej produkcie detí. Ak by sme však na teoretickej rovine považovali slovo detskej reči za synonymum detského slova, znamenalo by to, že detské slová sú len slovami detskej reči. Nazdávame sa však, že uvažovať o detských slovách len na rovine detská reč – slová detskej reči je zjednodušené, pretože už na základe všeobecného empirického poznatku vieme, že dospelí komunikujú s deťmi ináč ako s ostatnými dospelými. Rozdiel je práve v tom, že aj dospelí používajú slová detskej reči. Znamená to, že slová detskej reči nie sú len slovami detí, ale ich použitie je oveľa širšie. Tento náš názor potvrdzuje charakteristika detských slov v Súčasnom slovenskom jazyku – Lexikológii (1980, s. 157): „Najmä v rozhovore s deťmi sa používajú maznavé, láskajúce slová, príznačné pre deti. Sú to špeciálne detské výrazy, napr. *bacať* (biť), *bakaný*

[1] Pravdepodobne prvá písomne zachytená zmienka o detských slovách v slovenčine je v práci Sama Chalupku Lexikografické poznámky (pravdepodobne 1842 – 1848), kde sú pod názvom „Detinskije Slova“ zaradené tieto heslá: *Čaný*, *čačaný* = pekný; *Tuta* = nápoj – *tutať* = piť; *Bibi* = buoľ, boľavý; *Mämä* = mäso (Hayeková, 1979, s. 121).

(špinavý), *bó* (bolesť), *búvať* (spať), *havo* (pes).“ Z uvedeného opisu detských slov vyplýva, že sú to nielen slová príznačné pre deti, teda slová detskej reči, ale aj slová, ktoré sa používajú v rozhovore s deťmi, teda v komunikácii dospelých (alebo starších detí) s deťmi. Podobne sa chápu detské slová aj v prvom zväzku Slovníka súčasného slovenského jazyka (2006, s. 37): „Príznakové lexikálne jednotky, ktoré sa používajú v komunikácii s malými deťmi, sú označené ako detské slová (skratka **det.**), napr. *búvať*, *cucu*, *čačaný*.“ Myslíme si preto, že pojmy detské slovo a slovo detskej reči nie sú synonymné a termín **detské slovo** používame na označenie lexikálnych jednotiek, ktoré používajú dospelí v komunikácii s dieťaťom, teda v **reči orientovanej na dieťa (RD)**, aj na označenie lexikálnych jednotiek, ktoré používajú deti samotné, teda slov **detskej reči (DR)**.[2]

(b) Pri vymedzení termínu **detské slovo** sme vychádzali z materiálu, ktorý sme získali metódou **dotazníka**. V dotazníkoch sme zisťovali, ako jeden a ten istý denotát pomenúvajú rodičia (teda dospelí) a ako ho pomenúvajú deti. Výber denotátov nebol náhodný. Na základe empírie a pozorovania sme vytypovali 80 denotátov, ktorých pomenovania sa najčastejšie vyskytujú v RD a DR. Denotáty sme rozdelili do týchto tematických okruhov: 1. časti tela; 2. telesné funkcie; 3. činnosti; 4. rodinní príslušníci; 5. jedlá a nápoje; 6. domáce zvieratá; 7. hračky; 8. ostatné predmety; 9. vyjadrenie kvality. Dotazníky boli rozdané 140 respondentom, rodičom, ktorí majú dieťa vo veku od dvoch do piatich rokov. Kvôli objektívnosti výskumu sme dotazníky distribuovali vo východosloven-

[2] V slovenskej lingvistickej literatúre sa dlho používal len termín **detská reč**, z ktorého nebolo jasné, či ide o rečovú produkciu detí alebo o reč dospelých orientovanú na dieťa (porov. napr. Betáková, 1951; Stejskalová, 1997). Termín **reč orientovaná na dieťa** uviedla do slovenskej lingvistiky D. Slančová (1997). **Detskú reč** a **reč orientovanú na dieťa** chápeme ako dva osobitné registre. Vychádzame z definície registra ako situačne podmieneného spôsobu prejavu, spätého s konkrétnym druhom spoločnej činnosti (porov. aj štúdiu S. Zajacovej v tomto zborníku), pričom RD je špecifickým zjednodušeným registrom a DR je špecifickým jednoduchým registrom, ktorého jednoduchosť vyplýva z nie celkom rozvinutej jazykovej a komunikačnej kompetencie dieťaťa, v mladšom veku aj z neukončeného vývinu artikulačných orgánov.

skom, stredoslovenskom aj západoslovenskom regióne v rovnakom pomere. Vrátilo sa nám 105 dotazníkov, ktoré sa stali materiálovým východiskom porovnávacej analýzy. Výsledkom spracovania dotazníkov sú dva slovníky: *Slovník synoným a hláskových variantov – dospelý* a *Slovník synoným a hláskových variantov – dieťa*. (V týchto slovníkoch vytvárajú pomenovania jednotlivých denotátov synonymické rady, v ktorých ide takmer výlučne o štylistické synonymá, a to viac či menej expresívno-emocio-nálne zafarbené.)

Ďalším dôležitým krokom v našej práci bolo porovnávanie lexiky RD a DR. Jeho cieľom bolo zistiť všetky štylistické odlišnosti medzi pomenovaniami, ktoré používajú rodičia, a pomenovaniami, ktoré používajú ich deti na označenie toho istého denotátu. V tomto porovnávaní sa ukázali aj všetky druhy štylistických príznakov, ktoré sa v lexike RD a DR vyskytli. Všetky pomenovania sa dajú zaradiť do týchto tried: neutrálna lexika, deminutíva, eufemizmy, hypokoristiká, vlastné citoslovcia a onomatopoje, metaforické a metonymické pomenovania, hovorové slová, pejoratíva, hrubé slová, regionalizmy a hláskové varianty. Všetky tieto triedy pomenovaní sa vo väčšej alebo menšej miere vyskytujú aj v RD, aj v DR. To znamená, že ak chceme vymedziť detské slová ako slová, ktoré sa používajú v RD, aj ako slová, ktoré sa používajú v DR, musíme ich brať všetky do úvahy.

Detské slová však musia podľa nás spĺňať jednu základnú podmienku: musia mať v sebe kladný citový náboj (príznak), pretože práve tento príznak pokladáme za jednu z najcharakteristickejších čŕt detských slov. V tomto presvedčení vychádzame z R. Browna (1977), podľa ktorého dieťa vzbudzuje kladné city, nehu a pocit blízkosti a intimity, čo sa jednoznačne odráža v reči dospelého, ktorý s týmto dieťaťom komunikuje, a teda aj v jeho slovnej zásobe. Táto emocionálne zafarbená lexika sa potom vo vzájomnej komunikácii dospelý – dieťa dostáva aj do slovnej zásoby dieťaťa, čiže do lexiky DR.

Na vymedzenie termínu **detské slovo** sme si na základe preštudovanej literatúry (a empírie) stanovili niekoľko kritérií: za detské slová pokladáme (1) nielen spisovné slová, ale aj tie nespisovné výrazy (pretože

sa používajú najmä v hovorenej komunikácii), ktoré (2) majú v sebe kladný citový náboj a (3) fungujú v reči dospelého orientovanej na dieťa aj v detskej reči. Na základe analýzy materiálu získaného pomocou metódy dotazníkového prieskumu a na základe stanovených kritérií sme **detské slová** charakterizovali ako **všetky slová národného jazyka s kladným emocionálnym nábojom, ktoré sa primárne využívajú v reči dospelého orientovanej na dieťa a v detskej reči.** Tieto slová sa delia na:

1. **deminutíva** odvodené od hypokoristík, eufemizmov, neutrálnych, hovorových, pejoratívnych a hrubých slov;
2. **hypokoristiká**;
3. **eufemizmy**;
4. **interjekčné a onomatopoické pomenovania**;
5. **metaforické a metonymické pomenovania**.

Aby sa uvedené slová mohli pokladať za detské slová, musia sa primárne používať v reči orientovanej na dieťa a v detskej reči a okrem interjekčných a onomatopoických pomenovaní majú **vzbudzovať** a **vyjadrovať kladné city**.

Domnievame sa, že **deminutíva** sa v RD a DR používajú takmer výlučne v druhom, tzv. citovom význame. Vyplýva to zo špecifickosti komunikácie dospelého s dieťaťom a reči dieťaťa samotného, pre ktoré je charakteristická vysoká miera citovej zaangažovanosti. Tento náš názor potvrdzujú aj zistenia D. Jurafského (1996), ktorý identifikuje spojitosť s dieťaťom (child relatedness) ako jadrový význam deminutívnej derivácie, od ktorého sa odvíjajú všetky ostatné významy a použitia. Sémanticky tak deminutíva pomenúvajú niečo malé alebo mladé, zatiaľ čo pragmaticky môžu označovať náklonnosť, hravosť alebo nežnosť. Výskumy zamerané na prvé obdobia vývinu detskej reči ukazujú, že osvojenie si pragmatického významu deminutív predchádza osvojeniu si ich sémantického významu „malosti“.

Príklady (štylistické kvalifikátory sú určované podľa KSSJ):
deminutíva odvodené od neutrálnych slov: *noštek*, *hlavička*, *kúpkať sa*, *psík*, *mliečko*, *dobručký*;

deminutíva odvodené od hypokoristík: *ocko*, *mamka*, *dedko*, *ocinko*, *mamuľka*, *deduško*;
deminutíva odvodené od eufemizmov: *papkanie*, *dudka*, *macko*, *kakinkať*, *havko*, *buvinkať*;
deminutíva odvodené od slov s negatívnou konotáciou (nižšie hovorové, subštandardné, pejoratívne a hrubé slová): *grckať*, *hajzlík*, *hubenka*, *hubka*, *ritka*, *ritulienka, šerblík.*

Na základe výsledkov výskumu sme dospeli k záveru, že deminutívum v jeho druhom, „citovom" význame je jedným z východiskových pojmov problematiky detských slov, detskej reči a reči dospelých (a starších detí) orientovanej na dieťa vôbec, pretože v deminutívnej podobe sa aj také slová, ako sú pejoratíva a hrubé slová, menia na kladne emocionálne zafarbené slová, napr.: *hubka*, *hubenka*, *ritulienka.*

Za **hypokoristiká** považujeme familiárne (a kladne citovo zafarbené) pomenovania rodinných príslušníkov, nielen deminutíva od nich odvodené (porov. Mistrík, 1989), napr. *oco*, *tata*, *mama*, *dedo.*

Eufemizmy chápeme nielen ako zjemňujúce pomenovania pre nepríjemnú skutočnosť, ale ako zjemňujúce pomenovania všeobecne. Toto označenie sa nám ukázalo vhodnejšie ako označenie „konvenčné" slová detskej reči, pretože pri takej špecifickej a subjektívne zaangažovanej lexike, ako sú detské slová, sa napr. okrem výrazov *papať*, *maco*, *čačaný* len veľmi ťažko dá niečo označiť ako konvenčné. Príklady: *papať*, *havo*, *cicuše*, *pupo*, *hačať si*, *bacnúť*, *maco*, *zajo*, *duda*, *čečený*, *bakaný.*

Interjekčné a onomatopoické pomenovania pokladáme za osobitnú triedu detských slov. Nepovažujeme ich ani tak veľmi za emocionálne zafarbené ako skôr za najjednoduchšie slová, ktoré dospelí intuitívne používajú v komunikácii s dieťaťom v snahe zjednodušiť svoju výpoveď a prispôsobiť ju tak psycholingvistickej kapacite dieťaťa. Patria zároveň medzi prvé slová, ktoré dieťa dokáže vysloviť, pretože vyžadujú menej artikulačných schopností ako napr. deminutíva alebo eufemizmy, napr. *tu-tút*, *há-há*, *mňau*, *kač-kač*, *bim-bam*, *bác*, *tik-tak.*

Metaforické a metonymické pomenovania patria najmä do slovnej zásoby dospelých, pretože dospelý sa ich používaním snaží ešte viac

zexpresívniť svoju výpoveď. V lexike detskej reči sú zrejme výsledkom detskej fantázie alebo ich deti prebrali od rodičov. Príklady: *gombička* /nos/, *balónik* /brucho/, *studničky* /oči/, *pusinky* /prsia/ (porov. Hlavatá, 1999).[3]

Primárne sa detské slová používajú v reči orientovanej na dieťa a v detskej reči. Sekundárne sa detské slová môžu použiť v akejkoľvek komunikácii, ktorá je kladne emocionálne zafarbená: v „komunikácii" so zvieratami, rastlinami, medzi zamilovanými, v styku so starými alebo chorými ľuďmi, pri realizácii špeciálnych komunikačných zámerov, v reklame a pod. (porov. Ferguson, 1977; Slančová, 1997). Detské slová môžeme teda ďalej charakterizovať ako špeciálnu lexiku, ktorej prvky sa používajú v každej viac či menej emocionálne zafarbenej komunikácii. Táto lexika sa vyznačuje vysokou mierou štylistickej príznakovosti, ktorá vyúsťuje do kumulácie štylistických príznakov, a to na kladnej osi expresivity (porov. Hlavatá, 1999).

Lexiku detských slov dotvárajú **hláskové varianty**, ktoré však nepovažujeme za osobitné lexémy, ale len za varianty lexém. Sú jedným z najcharakteristickejších znakov DR a vznikajú v nej ako dôsledok nedostatočných artikulačných schopností dieťaťa. Výskyt hláskových variantov v RD je zriedkavý, a ak sa v nej predsa len objavia, sú výrazom snahy dospelých napodobniť reč dieťaťa a prispôsobiť sa tak jeho artikulačnej inkompetencii (čo má pravdepodobne tiež emocionálne pozadie). Táto tendencia sa však ukázala neporovnateľne slabšia oproti snahe dospelého komunikovať s dieťaťom ako s rovnocenným komunikačným partnerom a stimulovať tak rozvíjanie jeho jazykových schopností (porov. Hlavatá, 1999).[4]

[3] Okrem jednoslovných pomenovaní sa v rámci detských slov môžu objaviť aj dvojslovné pomenovania, napr. *urobiť hopa* (sadnúť si, postaviť sa), *robiť há-há* (spať), *robiť babalác* (spadnúť), *robiť ťapušky* (tlieskať).

[4] Dôkazom snahy dospelého rozvíjať komunikačnú kompetenciu dieťaťa je vysoká frekvencia používania štylisticky neutrálnych slov v komunikácii s dieťaťom. V našom výskume bol v RD celkový počet štylisticky neutrálnych pomenovaní: 2008, deminutív: 1326, eufemizmov: 830, metaforických a metonymických pomenovaní: 20, onomatopojí a vlastných citosloviec: 58, hláskových variantov: 5. Na porovnanie, v DR bol celkový

Ak chceme pojmom detské slová obsiahnuť všetky lexikálne jednotky používané v DR a RD, nesmieme vynechať ešte jednu špecifickú vrstvu slov, a to okazionalizmy. Okazionálne pomenovania sú nové jednotky reči, resp. doteraz slovotvorne nerealizované systémové možnosti jazyka, ktoré vznikajú príležitostne v jedinečnom a individuálnom kontexte (Liptáková, 1998, s. 8). Za okazionálne pomenovania teda pokladáme tie výrazy, ktoré sú podľa frekvencie a na základe nášho jazykového vedomia charakteristické len pre istú rodinu, resp. pre niektorého z jej členov, napr. *rúčatká* (ruky), *hlavina* (hlava), *bembo* (nočník), *okáľky* (oči). Okazionalizmy sme však ako osobitnú triedu detských slov nevyčlenili, pretože sme tieto pomenovania zaradili do tried, ktoré vyplynuli z porovnávania lexiky RD a lexiky DR, napr. lexému *rúčatká* sme zaradili medzi deminutíva a výraz *hlavina* medzi eufemizmy.

Na základe vymedzenia pojmu detského slova a jeho obsahu sme zostavili *Slovník detských slov zo sledovaných lexém*, do ktorého sme zaradili všetky detské slová zo skúmaného materiálu (spolu 517 lexém). Tento slovník ukazuje detskú lexiku ako špecifickú a nesmierne originálnu súčasť slovnej zásoby slovenčiny, ktorú v nasledujúcich podkapitolách podrobnejšie charakterizujeme.[5]

počet neutrálnych slov: 922, deminutív: 862, eufemizmov: 802, metaforických a metonymických pomenovaní: 12, onomatopojí a vlastných citosloviec: 272, hláskových variantov: 952 (porov. Hlavatá, 1999).

[5] Detské slová sme analyzovali z viacerých hľadísk (fonematického, slabikového, slovnodruhového, slovotvorného a sémantického). V tomto zborníku ponúkame slovnodruhovú, slovotvornú a sémantickú charakteristiku detskej lexiky; fonematická a slabiková charakteristika bude publikovaná na inom mieste.

2. Slovnodruhová charakteristika detskej lexiky

Slovnodruhová charakteristika detských slov prezentovaná v tejto podkapitole nemôže mať a ani nemá ambíciu podať opis jednotlivých slovných druhov v detskej lexike v želanom rozsahu a hĺbke, pretože je limitovaná možnosťami dotazníka, ktorý sme si zvolili ako metódu získavania materiálu pre náš (predovšetkým) lexikologický výskum. Keďže nás v prvom rade zaujímala špecifická lexika, ktorú používajú rodičia v komunikácii s deťmi a deti samotné, charakter dotazníka a výber denotátov, ktorých pomenovania nás zaujímali, nebol primárne podriadený kritériám výberu textu určeného na slovnodruhovú analýzu, ale kritériám, ktoré nám umožnili získať čo najväčší možný počet pomenovaní (a ich hláskových variantov) vyskytujúcich sa jednak v DR a jednak v RD: prvoradé boli pre nás pomenovania denotátov, ktoré patria do skúsenostného komplexu dieťaťa v období, v ktorom je používanie detských slov veľmi frekventované (2 – 5 rokov), a to nielen deťmi samotnými, ale aj dospelými v komunikácii s dieťaťom. Z uvedeného dôvodu sme rezignovali na zastúpenie všetkých slovných druhov v dotazníku. Lexémy, ktorých synonymické rady sme skúmali, sa dajú zaradiť do týchto troch slovných druhov: substantíva, adjektíva a verbá. A aj keď sa slovnodruhová analýza obmedzuje len na tieto tri slovné druhy, sme presvedčení, že bude v porovnaní so spisovnou slovenčinou vykazovať určité zvláštnosti, ktoré sa budú dať označiť ako typické vlastnosti detskej lexiky na úrovni slovných druhov.

Z celkového počtu 79 pomenovaní bolo do dotazníka zaradených 57 substantív, 16 verb a 6 adjektív. Tento nepomer medzi vybranými slovnými druhmi je taktiež spôsobený špecifikami detského sveta a detského poznania: medzi prvé slová v slovnej zásobe dieťaťa zvyčajne patria (v súlade s jeho kognitívnym vývinom) názvy konkrétnych, samostatne chápaných javov, substancií – pomenovania osôb, zvierat a vecí z jeho najbližšieho okolia – morfologicky povedané substantíva – a až potom ich príznaky, či už dynamické (napr. verbá vyjadrujúce uspokojovanie základných životných potrieb), alebo statické (adjektíva vyjadrujúce

základnú kvalitu). Domnievame sa preto, že z hľadiska slovných druhov sú jadrom detskej lexiky (v ranom štádiu vývinu reči dieťaťa) substantíva (konkrétne), na ktoré sa „nabaľujú“ ich príznaky (dynamické, statické) a postupne si dieťa osvojuje aj ostatné plnovýznamové a neplnovýznamové slovné druhy, pričom verbá získavajú v slovnej zásobe dieťaťa čím ďalej tým dominantnejšie postavenie. Túto hypotézu potvrdzujú aj zistenia J. Kesselovej (2003), ktorá skúmala spontánnu dialogickú komunikáciu detí mladšieho školského veku a zistila, že na výstavbe spontánneho ústneho komunikátu detí mladšieho školského veku participujú verbá takmer pätinou (19,5 %) a substantíva sú menej frekventované (15 %). Ak by sme išli ešte ďalej, zastúpenie verb v rečových prejavoch detí staršieho školského veku je približne tridsaťpercentné (Kala – Benešová, 1976, citované podľa Kesselová, 2003) a verbum si s postupným rozvíjaním komunikačných zručností dieťaťa upevňuje svoju pozíciu centrálnej zložky vo vete.

Osobitnú úlohu zohrávajú v detskej lexike citoslovcia (vlastné citoslovcia – interjekcie a najmä zvukomalebné slová – onomatopoje), ktoré síce majú onomatopoický základ (formu), ale funkčne, sémanticky a pragmaticky medzi interjekcie nepatria a pri analýze im budeme venovať osobitnú pozornosť.

Z hľadiska slovných druhov nás preto v rámci detskej lexiky zaujímalo, či všetky pomenovania konkrétneho denotátu jednoznačne patria do toho istého slovného druhu, teda či je kategoriálny význam slovného druhu v súlade s formou, ktorou sa tento význam vyjadruje; alebo či a v akej miere formálna stránka lexém nie je v súlade s ich významom, pretože detská lexika sa ukazuje v tomto smere ako veľmi špecifická (máme na mysli previazanie substantív, verb a adjektív s už spomínanými interjekciami a onomatopojami).

Frekvencia jednotlivých slovných druhov vyskytujúcich sa v našom slovníku detských slov je spracovaná do tabuľky, ktorá ponúka aj prehľad lexém, pri ktorých uvažujeme o asymetrii kategoriálneho významu slovného druhu a formy, akou je tento význam vyjadrený:

Tabuľka 1. Frekvencia jednotlivých slovných druhov a vzťah medzi ich kategoriálnym významom a formou

Kategoriálny význam slovného druhu	**Celková frekvencia**	**Symetria medzi kategoriálnym významom a formou**	**Asymetria medzi kategoriálnym významom a formou**	**Príklady asymetrie medzi kategoriálnym významom slovného druhu a formou, akou je vyjadrený**
Predmetnosť	387	345 (89 %)	42 (11 %)	*a-a*; *á-á* (nočník, záchod) *bi-bi* (bolesť – miesto, ktoré bolí) *bim-bam* (hodiny, zvon, penis) *bim-bim* (hodiny, zvon) *bim-bom* (hodiny, zvon) *bó* (bolesť – miesto, ktoré bolí) *brm-brm* (auto) *brum-brum* (medveď) *bú* (krava) *cin-cin* (zvonček) *cing* (zvon, zvonček) *cingi-lingi* (zvon, zvonček) *cip-cip* (sliepka) *crn-crn* (zvonček) *gá-gá* (hus) *ham-ham* (ústa, chlieb, polievka) *hav*; *hav-hav* (pes) *hijo* (kôň) *kač-kač* (kačka) *kotkodák* (sliepka) *kroch-kroch* (prasa) *kvik-kvik* (prasa) *mé-mé* (koza) *mňam, mňam-mňam* (jedlo) *mňau*; *mňau-mňau* (mačka) *š-ha* (vlak) *šifu* (vlak) *šišiši* (vlak) *šušušu* (vlak) *tí-tí* (auto) *tik-tak* (hodiny) *tú-tú (t)* (auto)
Procesuálnosť	146	120 (82 %)	26 (18 %)	*a-a*; *á-á* (močiť, vyprázdniť sa) *bac*; *bác* (spadnúť) *be*; *bé* (vracať) *bi-bi* (bolieť) *bó*, *mať bó* (bolieť) *bum* (spadnúť) *cmuk* (bozkávať sa) *cš*; *robiť cš* (močiť) *cupi* (chodiť) *cupi-lupi* (chodiť) *čľapi* (kúpať sa) *há-há* (spať)

				hači (sadnúť si) *haja* (ležať, spať) *haji* (ležať, spať) *ham*; *ham-ham* (jesť) *hami*; *hami-hami* (jesť) *hopa* (sadnúť si, postaviť sa) *hopi* (sadnúť si) *kupki-kupki* (kúpať sa) *mňam*, *mňam-mňam* (jesť) *piš-piš* (močiť) *ťap*; *ťap-ťap* (tlieskať) *ťapi-ťapi* (tlieskať)
Kvalitatívnosť	26	23 (88 %)	3 (12 %)	*be*; *bé* (škaredý, špinavý, zlý)

J. Kesselová (2003, s. 41) vo svojich zisteniach uvádza, že substantíva sa v spontánnej komunikácii detí mladšieho školského veku vyznačujú (na rozdiel od verb a adjektív) pestrým inventárom a ich frekvencia klesá len pozvoľna (na rozdiel od pomenovaní uvedených príznakov, ktoré majú na prvých miestach frekvenčného slovníka vysoký index opakovania a frekvencia ďalších slov prudko klesá). Základnú vrstvu substantív v detských prejavoch podľa citovanej autorky tvoria konkrétne počítateľné apelatíva zo sveta vecí a bytostí, ktoré deti obklopujú – pomenovania vecí, osôb a zvierat z prediktabilných tematických okruhov. „Svet dieťaťa mladšieho školského veku je predovšetkým konkrétnym svetom vecí a bytostí, ktoré ho obklopujú“ (Kesselová, 2003, s. 42). Myslíme si, že táto veta platí nielen pre svet detí mladšieho školského veku, ale celkovo pre deti od obdobia, keď si začínajú uvedomovať svet okolo seba, cez predškolský vek a mladší školský vek až po obdobie staršieho školského veku, keď sa začína rozvíjať abstraktné myslenie, čo sa, samozrejme, odráža aj v slovnom prejave dieťaťa.

Ako sme už spomenuli, do dotazníka sme zaradili 57 štylisticky neutrálnych substantív, ktoré sú v rámci detskej lexiky vyjadrené 387 výrazmi. Na jedno nocionálne pomenovanie tak pripadá priemerne 6,8

štylistických synoným (teda jeden význam je vyjadrený v priemere šiestimi až siedmimi formami), ktorých jadrom sú deminutíva a eufemizmy.[6]

Z týchto 387 substantívnych výrazov je možné 345 pomenovaní (89 %) na základe ich morfologickej a syntaktickej charakteristiky jednoznačne zaradiť medzi substantíva: ide o základné kvalitatívne pomenovania samostatne existujúcich javov skutočnosti, sú autosémantické, dajú sa určiť ich gramatické kategórie, sú flektívne a môžu spĺňať svoje hlavné aj vedľajšie syntaktické funkcie.

Na základe významových, onomatologických a gramatických príznakov (porov. Ružička, 1966) môžeme detské substantívne výrazy v slovníku charakterizovať ako konkrétne apelatíva, a to životné (osobné, napr. *maminka*, *starký*, *bábenko* a neosobné – zvieracie, napr. *havinko*, *kačička*, *mačička*) i neživotné, napr. *autíčko*, *hlavinka*, *kakáčik*, *plienočka*; vyskytujúce sa v singulári, napr. *čítadlo*, *dudula*, *mlsanička* i pluráli (najmä vo viazanom pluráli, napr. *vlásky*, *očičká*, *cicušky*) a taktiež sú tu prítomné aj pomnožné substantíva (*šatôčky*, *tiktaki*).

Zvyšných 42 výrazov (11 %), ktoré rodičia v dotazníkoch uviedli ako pomenovania samostatne existujúcich javov skutočnosti, napr. *auto* ako *ti-tí*; *nočník* ako *a-a*, *resp. á-á*; *vlak* ako *šišiši*, *šušušu*, *šifu*, *š-ha*; *pes* ako *hav-hav*; *koza* ako *mé* (teda majú kategoriálny význam predmetnosti, čo je kategoriálny význam triedy substantív) sa však z formálneho hľadiska ako substantíva charakterizovať nedajú, pretože sú vyjadrené onomatopoickou formou. Ak teda chápeme slovné druhy ako komplexné lexikálno-gramatické triedy slov vyznačujúce sa istými lexikálnymi, morfologickými a syntaktickými vlastnosťami (porov. Ružička, 1966, s. 27), zaraďujeme tieto výrazy z hľadiska slovných druhov do prechodnej kategórie, pre ktorú je charakteristická asymetria medzi kategoriálnym významom a formálnym stvárnením – kategoriálny význam predmetnosti je

[6] Podľa zistení J. Kesselovej (2003, s. 45) v mladšom školskom veku vysoká deminutívnosť pomenovaní výrazne ustupuje a jadro substantív tvoria predovšetkým citovo neutrálne (bezpríznakové) slová s výraznou pomenúvacou funkciou. Jediným miestom zvýšenej koncentrácie deminutív s expresívnou funkciou je dialogická komunikácia imitujúca napríklad komunikáciu dospelého s dieťaťom.

vyjadrený onomatopoickou formou. Ide takmer výlučne o pomenovania, ktoré majú onomatopoický základ, t. z. sú výsledkom osobitného spracovania mimojazykovej skutočnosti – transponovania mimojazykovej skutočnosti, v tomto prípade zvuku – do jazyka, a to spôsobom napodobňovania (porov. Ružička, 1966, s. 816), avšak na rozdiel od citosloviec majú pomenovaciu funkciu; v detskej lexike fungujú ako substantíva, napr. *bim-bam* (hodiny, zvon, penis), *brm-brm* (auto), *gá-gá* (hus), *kroch-kroch* (prasa), *mé-mé* (koza), *šifu* (vlak), *ti-tí* (auto), aj keď vzhľadom na formálnu stránku im chýbajú základné charakteristiky substantív – sú nesklonné. Autosémantika týchto pomenovaní, ako aj ich zaradenie do prechodnej kategórie sa potvrdzuje aj tým, že niektoré z nich označujú nielen samostatné javy skutočnosti, ale aj ich dynamické príznaky – slovesá, napr. *mňam-mňam* (jedlo, ale aj jesť); *a-a*, resp. *á-á* (nočník, záchod, ale aj močiť, vyprázdňovať sa), *bó*, resp. *bó-bó* (bolieť aj bolesť – miesto, ktoré bolí); resp. označujú naraz dynamické aj statické príznaky: *be*, *bé* (*vracať* ale aj *hnusný*, *škaredý*, *zlý*); tieto pomenovania teda môžu fungovať aj v rámci dvoch autosémantických slovných druhov.

To, že tieto formálne onomatopoické výrazy nemôžeme slovnodruhovo zaradiť medzi interjekcie, potvrdzuje aj ich pevné miesto v synonymických radoch autosémantických slovných druhov, a ako je známe, všetky členy synonymického radu musia patriť do toho istého slovného druhu (v našom prípade tam významovo určite patria).

Väčšina substantívnych výrazov vyjadrených onomatopoickou formou pozostáva z reduplikovaných slabík, ktoré sa najčastejšie opakujú dvojnásobne, napr. *kvik-kvik*, *mňam-mňam*, *kroch-kroch*, niektoré trojnásobne, napr. *šišiši*, *šušušu.* Ďalším spôsobom reduplikácie je opakovanie s obmenou vokalického elementu, napr. *bim-bam*, *bim-bom*, *tik-tak* alebo konsonantického elementu, napr. *cingi-lingi.* Niektoré pomenovania môžu mať aj jednoslabičnú aj dvojslabičnú podobu, a to najmä pri reduplikovaných slabikách, napr. *cing* (zvon, zvonček) aj *cingi-lingi* s tým istým významom. Pridaním vokalického elementu sa dosahuje dvojslabičnosť (pričom druhá slabika sa stáva otvorenou) a rytmickosť.

Na tomto mieste nášho uvažovania sa vynára otázka, prečo sa v detskej lexike objavujú v úlohe autosémantických slovných druhov práve onomatopoické pomenovania ako podskupina interjekcií, a nie pomenovania patriace do nejakého iného slovného druhu. Odpoveď je veľmi jednoduchá: interjekcie majú veľmi výrazné vlastnosti, ktoré iné slovné druhy nemajú – silnú emocionálnosť a bezprostrednú zviazanosť so situáciou (porov. Ružička, 1966). Obe tieto vlastnosti patria zároveň k typickým charakteristikám komunikácie dospelých (resp. starších detí) s malými deťmi, pretože táto komunikácia je silne citovo zaangažovaná a je bezprostredne spätá so situáciou, v ktorej sa odohráva. Onomatopoické výrazy sú jedinou vrstvou jazyka, ktorá je priamo motivovaná mimojazykovou skutočnosťou (pretože ju napodobňuje) a zároveň je s ňou tesne zviazaná, čo uľahčuje malým deťom jej osvojenie, pretože, ako sme už spomenuli, detský svet je zameraný na situáciu tu a teraz. Okrem toho práve onomatopoické pomenovania patria medzi prvé slová v slovnej zásobe dieťaťa (a majú v nej svoje nezastupiteľné miesto), pretože východiskom rečového vývinu dieťaťa sú prvky maximálne prirodzené a interjekcie sú spontánne vyjadrenia reality, diktované, takpovediac, prírodou (porov. F. de Saussure, 1996, citované podľa J. Kesselová, 2003, s. 116). Navyše, z artikulačného hľadiska patria tieto pomenovania pre deti medzi najmenej náročné na osvojenie, ich forma (najmä pri slabičných reduplikáciách) je pre detského používateľa jazyka relatívne ľahko zapamätateľná aj napodobiteľná.

Podľa J. Ružičku (1966) interjekcie v rámci iných slovných druhov najčastejšie nadobúdajú povahu verb, napr. rozkazovacie interjekcie (*Heš!*) a osobitným spôsobom prehodnotené onomatopoje, napr. *puk*, *prask*, *hrk*, *pác*, *bác*. O skutočnej verbalizácii hovorí citovaný autor pri onomatopoických pomenovaniach, ktoré sa používajú v úlohe určitého slovesného tvaru (vo funkcii prísudku), avšak dôkazom ich slovesnej platnosti je väzba podmienená dynamickou dejovou zložkou interjekčného pomenovania – vtedy ide o tzv. slovesné onomatopoje. Typické onomatopoje dynamický dejový prvok neobsahujú, ide len o napodobenie

zvuku, napr. *kikirikí*, *hav-hav*, *mú*. Ak by mali iba tento statický prvok, nemohli by vystupovať v úlohe verba, nemohli by sa verbalizovať.

Frekventovaný výskyt interjekcií v úlohe verb môžeme potvrdiť; v slovnodruhovej analýze mali pomenovania s onomatopoickým základom najvyššiu frekvenciu práve vo funkcii verb (18 %), čo je takmer jedna pätina. Domnievame sa, že onomatopoické výrazy, ktoré v slovníku vystupujú ako verbá, patria medzi tie, v ktorých je dynamická dejová zložka prítomná a identifikovateľná, pretože zvuk a dej je možné v týchto pomenovaniach identifikovať osobitne, napr. výrazy *bác*, *bum* (spadnúť) vyjadrujú zvuk sprevádzajúci prudký náraz pri páde; *ham-ham*, *mňam-mňam* (jesť) vyjadrujú zvuk sprevádzajúci prijímanie potravy; *cmuk* (bozkávať sa) vyjadruje zvuk sprevádzajúci dotyk pier pri bozkávaní; *cupi*, *cupi-lupi* (chodiť) vyjadrujú zvuk sprevádzajúci dotyk nôh o podlahu pri kráčaní. Na základe uvedených dôvodov a na základe nášho chápania asymetrie medzi formou a kategoriálnym významom zaraďujeme tieto výrazy z hľadiska slovných druhov tiež do prechodnej kategórie, v ktorej je kategoriálny význam procesuálnosti vyjadrený onomatopoickou formou.

Väčšina verb vyjadrených onomatopoickou formou (podobne ako substantív vyjadrených onomatopoickou formou) pozostáva z reduplikovaných slabík, napr. *ham-ham*, *kupki-kupki*, *piš-piš*, *ťapi-ťapi*, resp. z reduplikácií slabík s obmenou konsonantického prvku, napr. *cupi-lupi*, *pišimiši*; ostatné sú jednoslabičné alebo dvojslabičné, a to častejšie s otvorenou slabikou, napr. *bé*, *mať bó*, *hopa*, *čľapi*, menej so zatvorenou slabikou, napr. *bác*, *bum*, *cmuk*.

Ostatné dynamické príznaky nachádzajúce sa v slovníku detskej lexiky sú vyjadrené výrazmi, v ktorých je kategoriálny význam procesuálnosti v súlade s morfologickými a syntaktickými vlastnosťami verb (82 %). Ich jadrom podobne ako pri substantívach sú deminutíva a eufemizmy, napr. *bočinkať*, *bolenkať*, *buvinkať*, *cikošiť*, *hajať*, *hapať*, *kakať*, *kakinkať*, *muňkať sa*, *papkať*, *piškať*, *postavinkať sa*. Ako sme napísali už v úvode tejto podkapitoly, zo sémantického hľadiska ide najmä o pomenovania vyjadrujúce uspokojovanie základných životných potrieb dieťaťa a aktivi-

ty týkajúce sa jeho sveta – denná rutina (činnosti a pohyby s tým súvisiace), uspokojovanie emocionálnych potrieb, hra a pod.

Adjektíva ako statické príznaky osôb, zvierat, predmetov a javov pomenovaných substantívom sú slovným druhom, ktorý je v slovníku detských slov z prítomných slovných druhov najmenej zastúpený. Dôvodom sú opäť kritériá na výber pomenovaní do dotazníka, do ktorého sme sa snažili vybrať také pomenovania, ktoré sa najčastejšie vyskytujú v komunikácii dospelého s dieťaťom; čo sa týka adjektív, sú to základné kvalitatívne pomenovania na osi záporné – kladné, ktorými dospelí učia malé deti tieto kvality rozlišovať; konkrétne antonymné dvojice akostných adjektív *zlý – dobrý*; *škaredý – pekný*; *špinavý – čistý*.[7]

Adjektíva *pekný* a *dobrý* sú medzi deťmi zrejme veľmi populárne; podľa zistení J. Kesselovej (2003) patria medzi 20 najfrekventovanejších adjektív v spontánnej komunikácii detí mladšieho školského veku. Podľa citovanej autorky môže vysoká frekvencia týchto výrazov súvisieť s tendenciou k pozitívnemu naladeniu komunikujúcich detí počas hry, ako aj s imitatívnym osvojovaním si reči. Deti imitujú rečové prejavy dospelých zo svojho najbližšieho okolia – rodičov, starých rodičov, resp. starších detí a tie, ktoré navštevujú materskú školu často imitujú aj reč svojich učiteliek. Podľa D. Slančovej (1999) v reči učiteliek materských škôl orientovanej na dieťa výrazne prevládajú adjektíva s kladným hodnotiacim nábojom – adjektívom s najvyššou frekvenciou je adjektívum *dobrý*; adjektívum *pekný* je na treťom mieste v poradí. Uvedené skutočnosti pravdepodobne vo výraznej miere prispievajú k vysokej frekvencii kladných hodnotiacich adjektív aj v detskej reči.

Z 26 adjektívnych pomenovaní z nášho slovníka je 23 výrazov (88 %) vyjadrených adjektívami, v ktorých je kategoriálny význam kvalitatívnosti

[7] Niektorí rodičia pri vypĺňaní dotazníka v poznámke uviedli, že namiesto používania záporných členov týchto antonymných dvojíc preferujú v komunikácii s dieťaťom radšej kladný člen so zápornou predponou *ne-*: *nepekný*, *nedobrý*. Podľa ich vlastných slov sa im zdajú tieto výrazy jemnejšie a vhodnejšie na komunikáciu s dieťaťom ako použitie priameho negatívneho pomenovania, najmä ak smeruje na dieťa; napr. *Nedobrý chlapček si!* namiesto *Ty si ale zlý chlapec!* (Podobne dávajú prednosť záporu v kombinácii s kladným adjektívom aj rodičia v anglicky hovoriacich krajinách.)

vyjadrený adjektívnou formou, a pri 3 výrazoch (12 %) je kategoriálny význam kvalitatívnosti vyjadrený onomatopoickou formou, teda zaraďujeme ich do prechodnej kategórie.

Čo sa týka prvej skupiny, jej jadro tvoria deminutíva a eufemizmy (podobne ako pri substantívach a verbách), napr. *bakaný*, *bebený*, *čačaný*, *čečený*, *čistulinký*, *dobručký*, *dobrunký*, *kakaný*, *krásnučký*, *peknučký*, *peknunký*, *špinkavý*, *zlatučký*.

Charakteristika adjektívnych výrazov vyjadrených onomatopoickou formou je však oveľa zložitejšia v porovnaní so situáciou pri substantívach a verbách. Výrazy, ako *be*, resp. *bé* (niekedy aj *ba*) sú polysémické, v detskej lexike fungujú na označenie všetkých troch záporných členov antonymných dvojíc: *škaredý*, *špinavý*, *zlý*. Ďalej sa tieto výrazy používajú v detskej lexike s významom verba „vracať", ktoré v sebe tiež obsahuje zápornú konotáciu. Nazdávame sa, že použitie týchto výrazov s významom „vracať" zrejme časovo predchádzalo ich použitie na označenie kvality, pretože výrazy *be* a *bé* vyjadrujú zvuk sprevádzajúci proces vyvrátenia potravy, ide teda primárne o verbum vyjadrené onomatopoickou formou, ktoré sa postupne začalo používať (nielen) v detskej lexike na označenie záporných kvalít. Od týchto výrazov by potom mohli byť odvodené adjektíva *bebený*, *bekený*, *bakaný*.

Otázkou však ostáva, či v detskej lexike nefungovali najprv tieto adjektíva (v RD) a výrazy *be*, *bé*, resp. *ba*, ktoré sú veľmi frekventované najmä v DR, nie sú len ich hláskovými variantmi. Medzi interjekčné pomenovania totiž nemôžu patriť zvuky, ktoré nie sú artikulačne spracované; interjekčný útvar, ak má fungovať ako slovo, musí nadobudnúť a mať ustálenú hláskovú podobu (porov. Ružička, 1966). Výrazy ako *be*, *bé*, resp. *ba* by potom nemohli fungovať v rámci detskej lexiky ako samostatné pomenovania, ale len ako hláskové varianty lexém spôsobené nedostatočne vyvinutými artikulačnými schopnosťami dieťaťa, ktoré by dospelí prebrali do svojej slovnej zásoby od dieťaťa. Tendencia dospelých prispôsobovať svoj rečový prejav dieťaťu deformovaním slov je však podľa našich zistení minimálna. Nám sa uvedené výrazy javia v detskej lexike ako ustálené a konvencionalizované, pretože sa v dotazníkoch objavili tak

v DR, ako aj v RD, a preto ich aj v slovníku detských slov uvádzame ako autosémantické polysémické detské slová vyjadrené onomatopoickou formou.

Na záver môžeme konštatovať, že kategoriálne významy jednotlivých sledovaných slovných druhov (substantív, verb a adjektív) sa v detskej lexike formálne vyjadrujú dvojakým spôsobom: (a) v prevažujúcej miere (viac ako 80 %) spôsobom zhodným so slovnou zásobou slovenčiny (t. j. význam predmetnosť je v súlade s morfologickými a syntaktickými vlastnosťami substantív; význam procesuálnosť je v súlade s morfologickými a syntaktickými vlastnosťami verb a význam kvalitatívnosť je v súlade s morfologickými a syntaktickými vlastnosťami adjektív) a (b) v menšej miere (menej ako 20 %) špecifickým spôsobom, keď je kategoriálny význam daných slovných druhov v nesúlade s ich formálnym stvárnením (teda kategoriálne významy predmetnosti, procesuálnosti a kvalitatívnosti sú vyjadrené onomatopoickou formou). Výrazy, v ktorých je prítomná táto asymetria medzi formou a kategoriálnym významom, potom zaraďujeme v rámci slovných druhov do prechodnej kategórie.

Domnievame sa, že to, čo „oprávňuje“ (formálne) onomatopoické pomenovania v detskej lexike vyjadriť významy autosémantických slovných druhov, sú tieto ich vlastnosti: emocionálnosť, prirodzenosť, bezprostredná zviazanosť so situáciou a nenáročnosť artikulácie. Všetky tieto charakteristiky onomatopojí sa totiž prelínajú s typickými črtami DR a RD a musia sa preto odrážať aj v ich lexike. Existencia a fungovanie týchto pomenovaní v detskej lexike je toho dôkazom.

3. Slovotvorná charakteristika detskej lexiky

Cieľom tejto podkapitoly je charakterizovať detskú lexiku z hľadiska jej slovotvorby. Sústredíme sa najmä na zastúpenie a frekvenciu slovotvorne nemotivovaných a slovotvorne motivovaných lexém; slovotvorné prostriedky, spôsoby a postupy uplatňujúce sa pri tvorení detských slov a slovotvorné útvary vznikajúce pri tomto tvorení (slovo-

tvorné rady, paradigmy a hniezda na jednej strane a slovotvorné typy, onomaziologické kategórie a typy onomaziologických kategórií na strane druhej).

Prvý slovný druh, ktorý sa pokúsime slovotvorne charakterizovať, sú verbá. Zaujíma nás, z akého typu slovotvorného základu vychádzajú deriváty, aké slovotvorné formanty sa uplatňujú pri ich tvorení a aká je ich frekvencia.[8]

Najproduktívnejším slovotvorným spôsobom pri tvorení „detských" verb sa podľa očakávania ukázala derivácia, a to konkrétne sufixácia:

Tabuľka 2. Slovotvorne motivované slovesá zoradené podľa frekvencie jednotlivých slovotvorných formantov

Slovotvorný formant	Frekvencia	%	Slovotvorný základ + slovotvorný formant – príklady SZ + SF
-kať (sa)	48	48	*boľ-kať, bež-kať, čľap-kať sa, čur-kať, grc-kať, haj-kať, hap-kať, kúp-kať sa, lež-kať, piš-kať, sed-kať spad-kať*
-ať (sa, si)	14	14	*hač-ať (si), haj-ať, ham-ať, piš-ať, ťap-ať, moj-ať sa*
-inkať (sa)	6	6	*bav-inkať sa, buv-inkať, kak-inkať, postav-inkať sa, sp-inkať*
-uškať (sa)	5	5	*haj-uškať, kak-uškať, mazn-uškať sa, spin-uškať, ťap-uškať*
-ovať sa	4	4	*mojk-ovať sa, pus-ovať sa, pusink-ovať sa, maznošk-ovať sa*
-ošiť	3	3	*cik-ošiť, kak-ošiť, pap-ošiť*
-ušať	2	2	*kak-ušať, cik-ušať*
-enkať	2	2	*bol-enkať, bos-enkať*
-núť (si)	2	2	*bac-núť, hop-núť si*
-íčkovať	1	1	*mazn-íčkovať sa*
-ucikať	1	1	*pap-ucikať*

Sufixácia je v slovenčine najproduktívnejším slovotvorným postupom; takmer dve tretiny slov je utvorených sufixáciou. V sufixálnom tvorení verb dominuje jediný polyfunkčný sufix *-ovať*, napr. *model → model--ovať*. Tvorenie ostatnými sufixálnymi formantmi (*-núť*, *-čiť*, *-kať*,

[8] Slovotvorné formanty nerozčleňujeme ďalej na jednotlivé (ak ich je viac) derivačné a gramatické morfémy (resp. v našich prípadoch na tematické a formové, napr. *pus-in-k--ov-a-ť*, *bac-n-ú-ť*, *hop-i-k-a-ť*), pretože aj keď sú tematické a formové morfémy nevyhnutnou súčasťou slovotvorných formantov, nemajú v týchto prípadoch slovotvornú funkciu a naším cieľom ani nie je morfematická charakteristika jednotlivých derivačných morfém. Podobne budeme postupovať aj pri slovotvorných formantoch v rámci ostatných analyzovaných slovných druhov.

-ávať, *-ievať*: *chud-núť*, *farmár-čiť*, *sed-kať*, *hr-ávať*, *chod-ievať*) je funkčne obmedzené; verbá a adverbiá majú najmenší inventár (porov. Furdík, 2004, s. 65 – 66). Keďže však jadrom detskej lexiky sú deminutíva a eufemizmy (čo, samozrejme, platí aj pre verbá), inventár slovotvorných formantov je diametrálne odlišný; pri tvorení verb jednoznačne dominuje deminutívny slovotvorný formant *-kať*, pomocou ktorého sa tvoria deminutíva odvodené od verb, napr. *bav-kať sa*, *bež-kať*, *boľ-kať*, *haj-kať*, aj deminutíva odvodené od citosloviec – deinterjekcionáliá, napr. *čľup-kať sa*, *čľap-kať sa*.

Ostatné deminutívne verbá sú utvorené konkurenčnými deminutívnymi príponami, ktoré sú zjednotené prítomnosťou *-k*-ového elementu: *-inkať* (prvostupňové deminutívum *kak-inkať* a druhostupňové deminutíva *bav-inkať sa*, *bol-inkať*, *buv-inkať* a pod.); *-uškať* (prvostupňové deminutíva *kak-uškať*, *mazn-uškať sa* a druhostupňové deminutíva *haj-uškať*, *spin-uškať*, *ťap-uškať*); *-enkať* (prvostupňové deminutívum *bos-enkať* a druhostupňové deminutívum *bol-enkať*); *-íčkovať* (variant deminutíva *maznoškať sa*: *mazn-íčkovať sa*) a *-ucikať* (tvarovo nezvyčajný variant deminutíva *papkať*: *pap-ucikať* zvyšujúci expresívnosť tejto lexémy). Čo sa týka typu slovotvorného základu týchto lexém, na prvý pohľad sa môže zdať, že všetky sú verbálne, avšak pri lexémach typu *hajuškať*, *ťapuškať* je otázne, či ich motivantmi sú verbá *hajať*, *ťapať* (sú doložené v slovníku detských slov) alebo interjekcie *hajušky*, *ťapušky*, teda či ide o deinterjekcionáliá – v týchto prípadoch môže ísť o viacnásobnú motiváciu.

Ostatné lexémy sú odvodené slovotvornými formantmi *-ať* (napr. *haj-ať*, *ham-ať*, *piš-ať*), *-ošiť* (*cik-ošiť*, *kak-ošiť*, *pap-ošiť*), *-núť* (*bac-núť*, *ho-pnúť si*), *-ovať* (*mojk-ovať sa*, *pus-ovať sa*) a *-ušať* (*kak-ušať*, *cik-ušať*) a v rámci detských slov ich zo štylistického hľadiska klasifikujeme ako eufemizmy. Slovotvorné základy týchto eufemizmov sa dajú zaradiť do viacerých typov: Verbá odvodené pomocou slovotvorných formantov *-ať* a *-núť* majú interjekcionálny slovotvorný základ, napr. *hači* → *hač-ať*, *ham* → *ham-ať*, *hop* → *hop-ať*, *bác* → *bac-núť*, *hop* → *hop-núť*. Výnimkou je len lexéma *mojať*, kde predpokladáme ako východiskový motivant zámeno *môj*. Verbá odvodené pomocou slovotvornej prípony *-ošiť* a *-ušať*

majú verbálny slovotvorný základ a pri verbách utvorených sufixom *-ovať* predpokladáme substantívny základ: *pusa → pus-ovať*, *pusinka → pusink-ovať sa*, *maznoško → maznošk-ovať sa*. Pri lexémach s interjekcionálnym slovotvorným základom uvažujeme pri ich tvorení o transflexii – slovotvornom postupe, pri ktorom sa na slovotvorné účely využíva súbor gramatických morfém – a o konfixácii, konkrétne transflexno-reflexivizačnom postupe (porov. Furdík, 2004, s. 68): *ham → hamať*; *haji → hajať*; *hači → hačať (si)*; *hop → hopať (si)* a pod.

Za osobitnú skupinu derivatém pokladáme eufemizmus *papať* a deminutíva *bočenkať*, *bočinkať*, *papenkať*, *papinkať* a *puskať*, pri ktorých predpokladáme vzájomnú motivovanosť: nedá sa jednoznačne určiť, či bezprostrednými motivantmi týchto lexém sú substantíva *papa*, *bočenka*, *bočinka*, *papenka*, *papinka a puska*, a teda či ich možno interpretovať ako desubstantívne verbá utvorené transflexiou, alebo či sú, naopak, v týchto prípadoch bezprostrednými motivantmi verbá, od ktorých sú transflexiou utvorené substantíva, napr. *papať → papa*; *bočinkať → bočinka* a pod.

Zo štylistického hľadiska sa medzi derivátmi vyskytujú rôzne kombinácie slovotvorných základov a slovotvorných formantov: nepríznakový základ + príznakový formant, napr. *bež-kať*, *bol-inkať*, *bos-enkať*; príznakový základ + nepríznakový formant, napr. *hač-ať si*, *piš-ať*, *pap-ať*, *mojk-ovať sa*; príznakový základ + príznakový formant, napr. *haj-kať*, *buv-inkať*, *kak-uškať*, *pap-ošiť*. Posledná z uvedených kombinácií je pre detskú lexiku vo všeobecnosti charakteristická, pretože jednou zo základných vlastností detských slov je kumulácia štylistických príznakov, a to na kladnej osi expresivity.

Verbálne deriváty sme rozdelili do slovotvorných typov, tie sme zjednotili do onomaziologických kategórií a tie ďalej do týchto typov onomaziologických kategórií:

1. Modifikačný typ onomaziologickej kategórie (deverbatíva)
   - A. Slovotvorný význam deminutívnosť: *bav-kať sa*, *bav-inkať sa*, *bol-enkať*, *kak-uškať*;
   - B. Slovotvorný význam eufemizácia: *cik-ošiť*, *kak-ušať*;

2. Mutačný typ onomaziologickej kategórie (desubstantíva)
   Slovotvorný význam „robiť to, čo pomenúva motivant“: *pusk-ať*, *pus-ovať sa*;
3. Reprodukčný typ onomaziologickej kategórie (deinterjekcionáliá a depronomináliá)
   A. Deinterjekcionáliá: *haj-ať*, *bac-núť*;
   B. Depronomináliá: *moj-ať sa*.

Prefixácia sa ako jeden z derivačných slovotvorných postupov zúčastňuje na tvorení verb v rámci detskej lexiky v neporovnateľne menšej miere ako sufixácia; v slovníku sa objavili len tri lexémy utvorené prefixáciou: *po-mojkať*, *z-vrackať*, *za-ťapať*. Táto situácia je však (rovnako ako pri slovnodruhovej charakteristike) vo výraznej miere ovplyvnená výberom pomenovaní v dotazníku, v ktorom boli všetky zaradené verbá bezpredponové. V dvoch prípadoch – pri lexémach *vyčurkať sa* a *vypiškať sa* – uvažujeme o prefixálno-reflexivizačnom slovotvornom postupe pomocou rozštiepenej derivačnej morfémy (predpona a samostatná derivačná morféma *sa*).

Malá skupina verb v slovníku patrí medzi slovotvorne nemotivované lexémy: *bumbať*, *búvať*, *cikať*, *hapať*, *kakať*, *ľuľať sa*, *ňuňať sa*, *tentať*; niektoré slúžia ako východiskové motivanty bohatých slovotvorných hniezd, napr. *cikať*, *kakať*; niektoré sú, čo sa týka slovotvorby, izolovanými lexémami, napr. bohemizmus *bumbať* (piť), alebo výraz *tentať* (ležať).

Na základe uvedenej slovotvornej charakteristiky verb môžeme konštatovať, že tak ako sme predpokladali, je absolútna väčšina (77 %) utvorená sufixáciou, a to najmä deminutívnymi príponami (až 48 % verb sufixom *-kať*); 10 % je utvorených transflexiou; len 3 % sú utvorené prefixáciou; 2 % konfixáciou, konkrétne prefixálno-reflexivizačným postupom a 8 % verb je slovotvorne nemotivovaných. Z onomaziologických kategórií prevláda modifikačný slovesný typ, a to najmä pre vysokú deminutívnosť pomenovaní, ktorá je v súlade s celkovou charakteristikou detskej lexiky.

Pri tvorení substantív mužského rodu sa v detskej lexike uplatnili tieto sufixy, ktoré v nich zároveň plnia derivatotvornú funkciu slovotvorných formantov:

Tabuľka 3. Slovotvorne motivované substantíva – maskulína

Slovo-tvorný formant	Frekven-cia	%	Slovotvorný základ + slovotvorný formant – príklady SZ + SF
-ík/-ik	34	32	*cuml-ík, čaj-ik, dudl-ík, hajzl-ík, chleb-ík, kon-ík, mac-ík, medved-ík, pind-ík, balón-ik, banán-ik, cikáč-ik, chrbát-ik*
-ko	18	17	*ded-ko, hav-ko, mac-ko, oc-ko, pip-ko, piš-ko, tat-ko, zaj-ko, mňau-ko, kvič-ko*
-ek	8	7, 5	*cumlíč-ek, čajíč-ek, chlebíč-ek, koníč-ek, psíč-ek, nočníč-ek, zadoč-ek, brač-ek*
-o	6	5, 6	*hav-o, piš-o, pimp-o, meď-o, oc-o, zaj-o*
-ino	6	5, 6	*čuri-no, ded-ino, hav-ino, oci-no, pip-ino, tat-ino*
-inko	3	2, 8	*hav-inko, oc-inko, tat-inko*
-uľák	3	2, 8	*bimb-uľák, did-uľák, piš-ulák*
-ček	2	1, 9	*pup-ček, zvon-ček*
-tek	2	1, 9	*noš-tek, bruš-tek*
-úlik	2	1, 9	*nos-úlik, pimp-úlik*
-úrik	1	0, 9	*piš-úrik*
-uško	1	0, 9	*ded-uško*
-bo	1	0, 9	*brum-bo*
-uľo	1	0, 9	*braš-uľo*
-el	1	0, 9	*dud-el*
-oš	1	0, 9	*hav-oš*
-ák	1	0, 9	*nos-ák*
-ánek	1	0, 9	*nos-ánek*
-anko	1	0, 9	*tat-anko*
-úr	1	0, 9	*pinď-úr*
-iš	1	0, 9	*pip-iš*
-ojko	1	0, 9	*pip-ojko*
-táč	1	0, 9	*piš-táč*
-ndík	1	0, 9	*kaka-ndík*
-ký	1	0, 9	*star-ký*

Podľa J. Furdíka (2004, s. 90) sú deminutívne slovotvorné typy zjednotené príponami *-k*-ového typu, v mužskom rode Z_s + -ík/-ik (*stôl* → *stolík*), Z_s + -ek (*hrniec* → *hrnček*), Z_s + -ček/-tek (*strom* → *stromček, nos* → *noštek*); v ženskom rode Z_s + -ka (*kniha* → *knižka*), Z_s + -ička (*mama* → *mamička*); v strednom rode Z_s + -ko (*okno* → *okienko*).

Deminutívny sufix *-ík/ik* sa aj pri slovotvornej analýze detských slov potvrdil v mužskom rode ako najproduktívnejší: 34 zo 100 maskulín

je utvorených práve týmto sufixom. Väčšina ostatných deminutívnych substantívnych pomenovaní je utvorená konkurenčnými deminutívnymi sufixmi *-ko*, *-ek*, *-ček/-tek*, *-úlik*. Slovotvornými základmi týchto derivatém sú substantíva, výnimkou sú lexémy *mňauko* a *kvičko*, kde predpokladáme verbálny slovotvorný základ.

Sufixy *-o, -ino* chápeme ako slovotvorné formanty, ktoré sa v detskej lexike využívajú na tvorenie eufemizujúcich a hypokoristických pomenovaní. Môžu mať substantívny slovotvorný základ, napr. *medveď → meď-o*, *zajac → zaj-o*, *dedo → ded-ino*, *otec → oc-o → oc-ino*, *tata → tat-ino*, alebo slovesný slovotvorný základ, napr. *čúrať → čur-ino*, *havkať → hav-o*, *pišať → piš-o*.

Zo štylistického hľadiska sa medzi analyzovanými substantívnymi derivátmi vyskytujú tieto kombinácie slovotvorných základov a slovotvorných formantov: nepríznakový základ + príznakový formant, napr. *cuml-ík*, *balón-ik*, *chrbát-ik*, *noš-tek*, *nos-ák*; príznakový základ + nepríznakový formant, napr. *hav-o*, *piš-o* a príznakový základ + príznakový formant, napr. *cikáč-ik*, *hav-ko*, *did-uľák*, *pip-ojko*, *kakáč-ik*, *pinď-úr*. Posledná kombinácia pri tvorení detských maskulín prevláda (pričom v slovotvorných formantoch sa zvyšuje príznakovosť nielen bežnými deminutívnymi sufixmi, ale najmä tvarovo originálnymi sufixmi), takže opäť môžeme konštatovať vysokú kumuláciu štylistických príznakov.

Takmer všetky analyzované substantíva sú utvorené sufixáciou; výnimkou je hypokoristikum *starký*, ktoré je utvorené univerbizáciou, teda náhradením viacslovného pomenovania jednoslovným pomenovaním: *starý otec → starký*. Konkrétne ide o univerbizáciu deriváciou, keď sa z viacslovného pomenovania vypustí určovaná časť, ktorá je vo výslednom slove (univerbáte) nahradená slovotvorným sufixom (slovotvorným základom je adjektívum), teda môžeme hovoriť tiež o type sufixácie (porov. Furdík, 2004, s. 66). Druhou výnimkou sú lexémy *havo*, *pišo* a *mňauko* pri ktorých uvažujeme o transflexii: *hav-kať → hav-o*; *piš-ať → piš-o* (pri tvorení lexémy *havo* je transflexia sprevádzaná trunkáciou – odseknutím morfémy *-k-*).

Podobne ako verbálne deriváty, aj substantívne deriváty sme rozdelili do slovotvorných typov, tie sme zjednotili do onomaziologických kategórií a tie ďalej do týchto typov onomaziologických kategórií:

1. Modifikačný typ onomaziologickej kategórie (desubstantíva)
   A. Slovotvorný význam deminutívnosť: *cuml-ík/banán-ik, mac-ko, nočníč-ek, zvon-ček/noš-tek, nos-úlik, tat-inko*;
   B. Slovotvorný význam eufemizácia: *meď-o, ded-ino, did-uľák*;
2. Mutačný typ onomaziologickej kategórie (deverbatíva)

Slovotvorný význam: „ten/to, kto/čo robí to, čo pomenúva motivujúce sloveso“: *piš-o, kvič-ko*.

Medzi maskulínami sa v rámci detských slov vyskytlo len 7 slovotvorne nemotivovaných lexém (6, 5 %): *bembo, dedo, maco, pipo, pupo, šerbeľ, tata/o*.

Najproduktívnejšie deminutívne sufixy substantív v ženskom rode *-ka* a *-ička* potvrdili svoje dominantné postavenie aj v našom materiáli: sufix *-ka* má najvyššiu frekvenciu (36 % feminín je utvorených týmto slovotvorným formantom), sufix *-ička* (13 %) je druhý v poradí a ostatné slovotvorné formanty slúžiace na deminutivizáciu (zjednotené *-k*-ovým elementom) a eufemizáciu pomenovaní sú oveľa menej produktívne (< 7 %):

Tabuľka 4. Slovotvorne motivované substantíva – feminína

Slovotvorný formant	**Frekvencia**	**%**	**Slovotvorný základ + slovotvorný formant – príklady SZ + SF**
-ka	48	36	*bab-ka, čokolád-ka, cip-ka, čur-ka, dud-ka, dup-ka, ham-ka, hláv-ka, koz-ka, pip-ka, mam-ka, min-ka, mňam-ka, pap-ka*
-ička	17	13	*bab-ička, hlav-ička, hus-ička, koz-ička, kra-vička, sestr-ička*
-inka	9	6, 7	*boč-inka, hub-inka, kaš-inka, pap-inka, bab-inka, mam-inka*
-uľa/-ula	6	4, 5	*bab-uľa, dud-ula, dup-uľa, rit-ula, pip-uľa, piš-uľa*
-ina	6	4, 5	*bab-ina, dud-ina, hlav-ina, mam-ina, pip-ina, pus-ina*
-o/-ôčka	6	4, 5	*kniž-očka, kniž-ôčka, plien-očka, poliev-očka, postieľ-očka*
-enka	3	2, 2	*bab-enka, boč-enka, hub-enka, papenka*
-ienka	3	2, 2	*cikul-ienka, mamul-ienka, ritul-ienka*
-uša	3	2, 2	*mam-uša, mek-uša, rit-uša*
-nica	3	2, 2	*cika-nica, kaka-nica, papa-nica*
-ča	2	1, 5	*bab-ča, mam-ča*
-ulda	2	1, 5	*piš-ulda, riť-ulda*
-aňa	2	1, 5	*bab-aňa, mek-aňa*
-a	2	1, 5	*piš-a, ham-a*
-eňa	1	0, 8	*mam-eňa*

-anka	1	0, 8	*mam-anka*
-ika	1	0, 8	*báb-ika*
-pa	1	0, 8	*pi-pa*
ká	1	0, 8	*star-ká*

Slovotvorné základy týchto substantív sú takmer výlučne substantívne; výnimkami sú len lexémy *čur-ka*, *kaka-nica*, *mek-uša*, *mek-aňa* a *ham-a*, kde predpokladáme slovesný slovotvorný základ (deverbatíva) a lexémy *cip-ka*, *mňam-ka*, *pi-pa*, kde predpokladáme citoslovcový slovotvorný základ (deinterjekciáliá).

Zo štylistického hľadiska sa medzi analyzovanými substantívnymi derivátmi vyskytujú tri kombinácie slovotvorných základov a slovotvorných formantov: nepríznakový základ + príznakový formant, napr. *čokolád-ka*, *hlav-ička*, *kniž-ôčka*, *kaš-inka*; príznakový základ + nepríznakový formant, napr. *piš-a*, *ham-a* a príznakový základ + príznakový formant, napr. *pap-ka*, *dud-ula*, *boč-inka*, *hub-enka*, *ritul-ienka*, *kaka-nica*, *piš-ulda*. Posledná kombinácia pri tvorení detských feminín prevláda (pričom v slovotvorných formantoch sa zvyšuje príznakovosť nielen bežnými deminutívnymi sufixmi, ale najmä tvarovo originálnymi sufixmi), takže opäť môžeme konštatovať vysokú kumuláciu štylistických príznakov.

Čo sa týka slovotvorných spôsobov a postupov, výnimkami z dominantnej derivácie sufixáciou sú lexémy *starká*, ktorá je podobne ako maskulínum *starký* utvorená univerbizáciou, a lexémy *piša*, *pipka*, *pipina* a *hama* utvorené transflexiou (*piš-a*, *pipk-a*, *pipin-a* ako prechýlené názvy utvorené od maskulín *piš-o*, *pipk-o*, *pipin-o* a *ham-a* ako deverbatívne substantívum utvorené od slovesa *ham-ať*).

Na základe zaradenia analyzovaných derivátov do slovotvorných typov a onomaziologických kategórií môžeme identifikovať tieto typy onomaziologických kategórií:

1. Modifikačný typ onomaziologickej kategórie (desubstantíva)
   A. Slovotvorný význam: deminutívnosť: *bab-ka*, *hlav-ička*, *boč-inka/-enka*, *kniž-ôčka/-očka*, *mamul-ienka*;
   B. Slovotvorný význam: eufemizácia: *bab-uľa/-ula*, *bab-ina*, *mam-uša*, *bab-ča*, *piš-ulda*, *bab-aňa/mam-eňa*;
2. Mutačný typ onomaziologickej kategórie (deverbatíva)

Slovotvorný význam: názvy výsledkov činnosti: *cika-nica*.

Medzi feminínami sa vyskytlo 18 slovotvorne nemotivovaných lexém (13 %): *bába*, *boča*, *cica*, *dida*, *duda*, *dupa*, *frnda*, *ľaľa*, *mama*, *mica*, *miňa*, *papa*, *puňa*, *pusa*, *šušuľa*, *šušura*, *ťuťa*, *žiža*.

Najproduktívnejším deminutívnym sufixom substantív stredného rodu je v slovenčine sufix *-ko*, ktorý má najvyššiu frekvenciu aj v slovníku detských slov: 33 % neutier je utvorených týmto slovotvorným formantom, sufix *-atko* a jeho varianty *-átko*, *-iatko*, *-ätko* je menej produktívny (15 %) a ostatné formanty slúžiace na deminutivizáciu (zjednotené *-k*-ovým elementom) a eufemizáciu pomenovaní sú tiež málo produktívne (< 10 %):

Tabuľka 5. Slovotvorne motivované substantíva – neutrá

Slovotvorný formant	**Frekvencia**	**%**	**Slovotvorný základ + slovotvorný formant – príklady SZ + SF**
-ko	9	32	*aut-ko, bib-ko, jablč-ko, mliečko, svetiel-ko, uš-ko, bruš-ko, lietadiel-ko, brušuľ-ko*
-atko *-átko* *-iatko* *-ätko*	4	14	*dieťatko* *cik-átko* *pras-iatko* *báb-ätko*
–dlo	2	7	*cika-dlo, kaka-dlo*
-nie	2	7	*papa-nie, papka-nie*
-inko	2	7	*bib-inko, bruš-inko*
-uľo	2	7	*dec-uľo, bruš-uľo*
-o	1	3, 5	*bruš-o*
-enko	1	3, 5	*báb-enko*
-atenko	1	3, 5	*bab-atenko*
-ičko	1	3, 5	*aut-ičko*

Slovotvornými základmi väčšiny uvedených neutier sú substantíva; výnimkami sú derivatémy *bibko*, *cikátko*, *cikadlo*, *kakadlo*, *papanie* a *papkanie*, pri ktorých predpokladáme slovesný slovotvorný základ: *bib-ať → bib-ko*, *cikať → ciká-tko*, *cika-dlo*, *kakať → kaka-dlo*, *pap-ať → papa-nie*, *pap-kať → papka-nie*. Všetky derivatémy sú utvorené sufixáciou, a to deminutívnymi alebo eufemizujúcimi príponami, výnimkami sú len lexémy *papanie* a *papkanie*, v ktorých sufix *-nie* slúži na substantivizáciu deja (transpozičný afix) a slovotvorným základom je tu zo štylistického hľadi-

ska eufemizmus; lexéma *brušo* utvorená trunkáciou z deminutíva *bruško* a lexémy *cikadlo* a *kakadlo*, v ktorých sufix *-dlo* slúži síce na tvorenie deverbatív, ale nie na tvorenie názvov prostriedkov činnosti, čo je v slovenčine jeho funkciou (mutačný afix). V tomto prípade k expresívnosti výrazov prispieva jeho použitie na vytvorenie názvov podľa účelu od slovesných eufemizmov, pri ktorých sa takýto slovotvorný akt nepredpokladá (*cikadlo* a *kakadlo* – to, do čoho sa cikâ a kaká; v slovenčine sú názvy podľa účelu desubstantívnymi derivátmi, nie deverbatívami). Podobne by sa dalo uvažovať aj o lexéme *cikátko*, v ktorej sa sufixom *-átko* vytvoril názov prostriedku činnosti (*cikátko* – to, čím sa cikâ – ženské pohlavné orgány).

Zo štylistického hľadiska sa medzi analyzovanými substantívnymi derivátmi vyskytujú tieto kombinácie slovotvorných základov a slovotvorných formantov: nepríznakový základ + príznakový formant, napr. *aut-ko, svetiel-ko, dieť-atko*; príznakový základ + nepríznakový formant, napr. *papa-nie, bruš-o* a príznakový základ + príznakový formant, napr. *bib-ko, cika-dlo, bib-inko*. V slovotvorných formantoch sa zvyšuje príznakovosť nielen bežnými deminutívnymi sufixmi, ale najmä tvarovo originálnymi sufixmi, takže opäť môžeme konštatovať kumuláciu štylistických príznakov na kladnej osi expresivity.

Onomaziologické kategórie, do ktorých sme zaradili jednotlivé slovotvorné typy analyzovaných neutier, patria do týchto typov onomaziologických kategórií:

1. Modifikačný typ onomaziologickej kategórie (desubstantíva)
   A. Slovotvorný význam: deminutívnosť: *jabĺč-ko, dieť-atko/pras--iatko/báb-ätko, bruš-inko/-enko, aut-íčko*;
   B. Slovotvorný význam eufemizácia: *bruš-uľo*;
2. Transpozičný typ onomaziologickej kategórie (deverbatíva)
   Slovotvorný význam spredmetnenie deja: *papa-nie*;
3. Mutačný typ onomaziologickej kategórie (deverbatíva)
   A. Slovotvorný význam názvy neosôb podľa účelu: *cika-dlo*;
   B. Slovotvorný význam názvy prostriedkov činnosti: *cik-átko*.

Medzi neutrami sa v rámci detských slov vyskytla len jedna slovotvorne nemotivovaná lexéma: *bábo*.

Na základe uvedenej slovotvornej charakteristiky substantív môžeme konštatovať, že jednoznačne dominantným slovotvorným postupom pri ich tvorení je sufixácia, a to v mužskom rode najmä deminutívnymi sufixmi *-ík/-ik* (32 % z celkového počtu 107 maskulín) a *-ko* (20 %); v ženskom rode najmä deminutívnym sufixom *-ka* (36 % z celkového počtu 134 feminín), menej *-ička* (13 %) a v strednom rode deminutívnym sufixom *-ko* (9 z celkového počtu 28 neutier, teda 32 %), menej už variantmi sufixu *-atko/-átko/-iatko/-ätko* (14 %). Z hľadiska slovotvorných základov sú substantívne deriváty vo veľkej väčšine desubstantívami (94 % maskulín a 95 % feminín má substantívny slovotvorný základ; pri neutrách má 77 % substantívny a 23 % slovesný slovotvorný základ. Z onomaziologických kategórií prevláda modifikačný typ, čo vyplýva z vysokej deminutívnosti lexém.

Poslednou skupinou slov, ktorú budeme v rámci tejto podkapitoly slovotvorne charakterizovať, sú adjektíva, presnejšie, adjektívne deriváty, ktoré svojou povahou spĺňajú kritériá na zaradenie medzi detské slová. Nositeľom štylistického príznaku na kladnej osi expresivity je v nich alebo slovotvorný základ, napr. *čača-ný*, *bebe-ný*, *kaka-ný*; v týchto prípadoch zo štylistického hľadiska hovoríme o eufemizmoch, alebo slovotvorný formant, napr. *pekn-učký*, *dobr-unký*, *čist-ulinký*; v týchto prípadoch ide o deminutíva:

Tabuľka 6. Slovotvorne motivované adjektíva

Slovotvorný formant	Frekvencia	Slovotvorný základ + slovotvorný formant – príklady SZ + SF
-ný	5	*baka-ný, bebe-ný, čača-ný, čeče-ný, kaka-ný*
-učký	5	*čist-učký, dobr-učký, krásn-učký, pekn-učký, zlat-učký*
-unký	3	*čist-unký, dobr-unký, pekn-unký*
-ulinký	1	*čist-ulinký*
-kavý	1	*špin-kavý*

Čo sa týka slovotvorných prostriedkov, deminutívne derivatémy majú adjektívny slovotvorný základ (deadjektíva), pri ostatných derivaté-

mach je určenie slovotvorného základu oveľa ťažšie: výrazy *čača*, *čeče* sa v *Krátkom slovníku slovenského jazyka* (1989, s. 62) definujú ako I. nesklonné substantíva s významom „niečo pekné“ alebo II. adjektíva s významom „pekný, krásny“. Prikláňame sa k druhej slovnodruhovej interpretácii týchto výrazov, pretože v komunikácii dospelých s deťmi sa uprednostňuje ich adjektívna funkcia a lexémy *čača-ný* a *čeče-ný* pokladáme za gramaticky stvárnené derivatémy utvorené od týchto nesklonných adjektív flektivizačným formantom (má len gramatickú funkciu a zaraďuje adjektíva do skloňovacích typov). Rovnako chápeme aj lexému *kaka-ný* ako deadjektívum utvorené od nesklonného adjektíva *kako* používaného v DR a RD vo význame „škaredý“, „zlý“.

Výrazy typu *ba*, *be*, *bé* sú zo slovnodruhového hľadiska v rámci detskej lexiky tiež nejednoznačnými slovnými druhmi; formálne patria medzi vlastné citové citoslovcia, ktoré nemajú pomenovaciu funkciu, avšak v RD a najmä v DR sa používajú vo funkcii adjektív s významom „škaredý, špinavý, zlý“. V komunikácii dospelých s deťmi, resp. detí s deťmi fungujú veľmi živo aj ich rôzne (ustálené) varianty a slabičné reduplikácie, napr. *bak*, *baka*, *bebe*, *be-kako* s ustálenými významami, preto tieto výrazy a ich varianty považujeme tiež za nesklonné adjektíva a lexémy *baka-ný* a *bebe-ný* za deadjektíva od nich utvorené flektivizačným formantom.

Pri uvažovaní o motivovanosti týchto derivatém sa však vynára aj otázka, či výrazy typu *ba*, *be*, *bé*, *bak*, *baka*, *bebe*, *kako*, *čeče*, *čača* nie sú len hláskovými variantmi lexém *bakaný*, *bebený*, *kakaný*, *čačaný* spôsobené neukončeným vývinom artikulačných orgánov malých detí. Myslíme si, že tieto (podľa nášho chápania) eufemizmy, napr. *bakaný* vznikli práve na základe týchto výrazov, ktoré patria do jadra slovnej zásoby detí, a rodičia ich preberajú do svojej slovnej zásoby, aktívne ich používajú v komunikácii s deťmi (s ich ustálenými významami) a postupne sa ustálila aj ich adjektívna forma.

Slovotvornými formantmi analyzovaných derivátov sú sufixy *-n-* -ového alebo *-k-*ového typu zjednotené podľa konsonantického základu, napr. *bebe-**n**ý*, *čača-**n**ý*, *dobr-uč**k**ý*, *pekn-un**k**ý* a pod. Z uvedeného vyplý-

va, že všetky adjektívne derivatémy sú utvorené sufixáciou, a to sufixom *-ný* alebo jedným z konkurenčných deminutívnych adjektívnych sufixov *-učký*, *-unký*, *-ulinký*, *-kavý*.[9]

Analyzované derivatémy sme zaradili do týchto onomaziologických kategórií:

1. Modifikačný typ onomaziologickej kategórie (deadjektíva)
   A. Slovotvorný význam: zosilnenie intenzity, deminutívnosť: *čist-učký*, *čist-unký*, *čist-ulinký*;
   B. Slovotvorný význam: zoslabenie intenzity, deminutívnosť: *špin-kavý*.

Ako sme už uviedli pri charakteristike slovotvorných prostriedkov podieľajúcich sa na tvorení adjektív *-n*-ového typu v rámci detskej lexiky, za bezprostredné motivanty týchto lexém považujeme ustálené varianty nesklonných adjektív, ktoré zároveň (okrem lexémy *kako*) pokladáme aj za východiskové motivanty, teda nemotivované slová: *ba/bak/baka*, *be/bé/bebe*, *čača/čeče*.

Aj keď v slovníku detských slov sú adjektíva zastúpené len v malej miere, na základe ich uvedenej slovotvornej charakteristiky môžeme konštatovať, že v rámci detskej lexiky je pri ich tvorení dominantným slovotvorným postupom sufixácia, a to najmä deminutívnymi sufixami a ich variantmi. Osobitnou skupinou adjektív sú eufemizmy utvorené *-n*-ovým flektivizačným sufixom, ktorý ich zaraďuje do skloňovacieho typu. Za charakteristické pre detskú lexiku považujeme zosilňovanie intenzity pri adjektívach vyjadrujúcich kladné kvality, napr. *dobrunký*, *peknučký* a zoslabovanie intenzity pri adjektívach vyjadrujúcich záporné kvality, napr. *špinkavý*. Z hľadiska slovotvorných základov sú tieto deriváty deadjektívami a patria do modifikačného typu onomaziologickej kategórie.

[9] O lexémach typu *čača-ný*, *čeče-ný*, *bebe-ný*, *baka-ný* a *kaka-ný* neuvažujeme ako o samostatnom slovotvornom type, pretože z hľadiska slovotvorby tvoria uzavretú skupinu slov. Navyše, v týchto prípadoch ani nemožno hovoriť o slovotvornom type a slovotvornom význame, pretože flektivizačný sufix *-ný* v nich nemá slovotvornú funkciu, ale len gramatickú – z nesklonných adjektív utvára adjektíva, ktoré sa pravidelne zaraďujú do skloňovacích typov (porov. Furdík, 2004, s. 43).

Na záver tejto podkapitoly uvádzame niektoré slovotvorné hniezda, do ktorých sme zaradili derivatémy zo slovníka detských slov. Zdôrazňujeme, že v slovotvorných radoch a paradigmách prezentujeme len tie lexémy, ktoré sú prítomné v slovníku; ak je v niektorých prípadoch z výskumných dôvodov uvedená v slovotvornom hniezde aj derivatéma, ktorá sa v slovníku nenachádza (najčastejšie východiskový motivant slovotvorného hniezda), označujeme ju symbolom ●. V ostatných prípadoch derivatémy označené týmto symbolom považujeme za bezprostredné motivanty daných detských slov a uvádzame ich len v takých prípadoch, keď máme overené ich fungovanie v komunikácii:

piš → *pišať* → *piškať* → *vypiškať sa*
→ *pišo* → *piško*
→ *pišúrik*
→ *pištáč*
→ *pišulák*
→ *piša* → *piška*
→ *pišuľa* → *pišuľka*
→ *pišulda*

môj → *mojať sa* → *mojkať sa* → *mojkovať sa*
→ *mojko*

●hop → *hopa/i* (*urobiť hopa/*i)
→ *hopnúť si*
→ *hopať si* → *hopkať si/hopikať si*

haji → *hajať* → *hajkať*
→ *hajuškať?*
→ ●*hajušky* → *hajuškať?*

cikať → *cikošiť*
→ *cikušať*
→ ● *cikáč* → *cikáčik*
→● *cikuľa* → *cikuľka*
→ *cikulienka*
→ *cikanica*
→ *cikátko*
→ *cikadlo*

kakať	→ *kakinkať*	
	→ *kakošiť*	
	→ *kakušať*	→ *kakuškať*
	→ ●*kakáč*	→ *kakáčik*
	→ *kakandík*	
	→ *kakadlo*	
	→ *kakanica*	
mama	→ *mamka*	
	→ *mamička*	
	→ *maminka*	→ *mamina?*
	→ *mamulienka*	
	→ *mamina?*	
	→ *mamuša*	→ *mamuška*
	→ *mamanka*	
	→ ●*mamuľa*	→ *mamuľka*
	→ *mamča*	
	→ *mameňa*	

4. Sémantická charakteristika detskej lexiky

Cieľom tejto podkapitoly je charakterizovať detskú lexiku z hľadiska jej sémantiky. Zaujímať nás teda budú lexikálne významy detských slov a v rámci nich najmä vzťahy medzi formou a významom jednotlivých detských slov a zároveň vzťahy medzi významami a formami detských lexém navzájom.

Už v predchádzajúcich kapitolách sme uviedli, že (nielen) z hľadiska sémantiky je detská lexika daná špecifikami detského sveta; vychádza zo skúsenostného komplexu dieťaťa a z úrovne jeho kognitívneho vývinu. Svet malého dieťaťa je predovšetkým svetom konkrétnych bytostí (rodičia, starí rodičia, súrodenci) a vecí (veci každodennej potreby, hračky), ktoré ho bezprostredne obklopujú, a činností, ktoré patria k jeho každodennej rutine (napr. spanie, kúpanie, hranie). V. Ruke-Dravinová (1977), ktorá skúmala detské slová v lotyštine a porovnávala ich s detskými slovami v iných jazykoch, rozdeľuje detské slová do týchto sémantických

tried: časti tela, telesné funkcie, jedlá a nápoje, domáce zvieratá, veci z najbližšieho okolia dieťaťa, pomenovania príbuzenských vzťahov, základné kvality, výrazy na povzbudenie alebo odradenie dieťaťa k/od vykonaniu/a nejakej činnosti.

Rozdelenie lexém do sémantických skupín nás inšpirovalo pri zostavovaní výskumného dotazníka a na základe výsledkov spracovania jednotlivých dotazníkov a zostavenia slovníka detských slov môžeme detskú lexiku v slovenčine rozdeliť do týchto sémantických tried:

1. pomenovania príbuzenských vzťahov (*mamička, tatinko, babinka, sestrička, brašuľo*...)
2. jedlá a nápoje (*kašinka, čajíček, chlebíček, mliečko, hamka, mlsanička*...)
3. veci dennej potreby (*plienočka, postieľka, fľaštička, dudulka, nočníček, kakadlo*...)
4. hračky (*autíčko, vláčik, medveďko, zajačik, havinko, miňuška*...)
5. zvieratá (*kvičko, cipka, havinko, mňauko, koníček, kozička, kravka*...)
6. časti tela (*hlavinka, očičká, noštek, pusinka, brušuľko, rúčatká, nožinky*...)
7. telesné funkcie (*papenkať, pijkať, cikušať, kakošiť, hajuškať, vrackať*...)
8. každodenné činnosti (*kúpkať sa, hrajkať sa, maznoškovať sa*...)
9. vyjadrenie polohy a jej zmeny (*sadkať si, hopkať si, postavinkať sa, ležkať, hapať, bacnúť*...)
10. kvalitatívne pomenovania (*peknučký, dobrunký, čistulinký, čačaný, bebený*...)

Uvedená sémantická klasifikácia detských slov vychádza len z nášho slovníka detských slov, v ktorom sú zachytené lexémy používané dospelými v komunikácii s deťmi a deťmi samotnými, a to vo veku 2 – 5 rokov. Predpokladáme, že spracovaním ďalšieho materiálu (napr. autentických nahrávok dialógu dospelého a dieťaťa, ktoré nie sú, čo sa týka získavania materiálu, také limitované ako dotazník) by pribudlo aj niekoľko ďalších sémantických skupín, aj keď väčšina lexém by sa dala

pravdepodobne zaradiť do uvedených sémantických tried, ktoré pokrývajú pomenovania z jadra detskej lexiky. Nepredpokladáme však, že by sa sémantické triedy detských slov rozširovali v súlade s pribúdajúcim vekom dieťaťa a postupným rozširovaním jeho slovnej zásoby, pretože jadro jednotlivých tried tvoria deminutíva a eufemizmy, ktorých používanie deťmi (a aj dospelými v komunikácii s deťmi) s pribúdajúcim vekom detí postupne klesá, a to najmä po nástupe do školy, kde napr. jediným miestom zvýšenej koncentrácie deminutív s expresívnou funkciou je dialogická komunikácia imitujúca reč dospelých orientovanú na dieťa alebo rozprávkovú predlohu v podobe reprodukcie textov a tiež aj vlastné tvorivé pokusy (porov. Kesselová, 2003).

Niektoré sémantické triedy sa môžu navzájom prekrývať, napr. hračky a zvieratá, pretože deti jedným pomenovaním môžu označiť aj plyšové zvieratká, aj zvieratá na obrázkoch v knihe, resp. živé zvieratá, napr. *havoško, miňuška, macko, zajačik* a pod.

Jednou zo základných vlastností RD je jej zjednodušenosť (v porovnaní s komunikáciou medzi dospelými), to znamená, že dospelý sa snaží prispôsobiť svoj prejav psycholingvistickej kapacite dieťaťa tak, aby komunikovanej informácii čo najlepšie porozumelo. Táto snaha sa odráža nielen vo zvukovom a gramatickom stvárnení výpovedí, ale najmä v lexike, v ktorej zo sémantického hľadiska prevláda nízka miera lexikálnej variability a je obmedzené aj používanie slov, ktoré patria do kognitívne a sémanticky zložitejších tried (porov. Slančová, 1999). Uvedené charakteristiky môžeme potvrdiť aj na základe nášho výskumu; v lexike RD a v DR jednoznačne prevládajú pomenovania konkrétnych denotátov, ktoré sú vo veľkej väčšine monosémické (502 z celkového počtu 517 detských slov). Avšak ako sme už uviedli, v slovníku sa v rámci detskej lexiky objavilo 15 prípadov lexikálnej polysémie, ktorá sa (paradoxne) vyskytuje v detskej lexike tiež kvôli uľahčeniu a zjednodušeniu komunikácie pre dieťa: keďže malé dieťa má v raných štádiách verbálneho vývinu obmedzenú slovnú zásobu, používa niekedy (aj dieťa, aj dospelý) jedno pomenovanie na označenie viacerých denotátov, medzi ktorými existuje zjavný súvis (nie je náhodou, že takmer všetky uvedené lexémy patria do

jadra detskej lexiky): *a-a*; *á-á* (nočník, záchod, močiť, vyprázdniť sa); *baka* (škaredý, špinavý); *bakaný* (škaredý, špinavý, zlý); *be*; *be-be*; *bé* (škaredý, špinavý, zlý, vracať); *bim-bam*, *bim-bim*, *bim-bom* (hodiny, zvon, penis); *dida* (cumeľ, fľaša); *haja/i*, (posteľ, ležať, spať); *hajať* (ležať, spať); *ham*, *ham-ham* (jesť, ústa, chlieb, polievka); *hopa*, *urobiť hopa*, *hopnúť si* (sadnúť si, postaviť sa); *kakaný* (škaredý, zlý); *ľaľa* (bábika, dieťa); *ľubkať sa* (maznať sa, bozkávať sa); *mlska* (čokoláda, cukríky); *popa*, *popka* (dieťa, bábika).

Jednou z najtypickejších polysémických lexém v rámci detských slov je jeden (z nie náhodou) artikulačne najjednoduchších výrazov *a-a*, resp. *á-á*. Rodičia ho používajú aj na označenie jednej zo základných fyziologických potrieb, aj na označenie miesta, kde sa má táto potreba vykonávať pravdepodobne preto, aby pomohli dieťaťu fixovať správny návyk (označenie fyziologickej potreby – kam táto potreba patrí).

Výrazy *be*, *bé*, *baka*, *bakaný*, *bebený*, *kakaný* a ich rôzne varianty fungujú v detskej lexike na označenie záporných kvalít, lexémy *be, bé* pravdepodobne na označenie čohokoľvek, čo vzbudzuje negatívne pocity alebo pocit nechuti, odporu. Na jednej strane ich môžeme chápať ako polysémické slová, napr. výraz *bakaný* má v detskej lexike minimálne tri významy: škaredý, špinavý, zlý; na druhej strane ich môžeme chápať ako synonymá, napr. „niečo škaredé“ sa dá v detskej lexike označiť aj ako *be/bé,* ale aj ako *baka*, *bakané*, *bebené* alebo *kakané.* V prvom zväzku Slovníka súčasného slovenského jazyka (2006) sú výrazy *bakaný* a *bebený* označené ako detské slová s týmito významami: *bakaný*: [1] pokrytý špinou, obsahujúci nečistotu, špinavý, napr. *bakané ručičky*, [2] spôsobujúci niečo nepríjemné, zlé; vzbudzujúci nepríjemné, negatívne predstavy, pocity, napr. *zlá*, *bakaná teta*; *hovoriť bakané veci*; *bebený*: ktorý nemá pekný vzhľad, je škaredý, špinavý; ktorý robí zlé veci, je neposlušný, zlý, napr. „Nechaj to, je to bebené.“; teda tiež ich môžeme charakterizovať ako polysémické slová s veľmi podobnými, resp. takmer rovnakými významami. Lexémy *be*; *be-be*; *bé* majú v detskej lexike aj význam „vracať“, ktorý tiež implikuje negatívne pocity; tieto výrazy sa s daným vý-

znamom používajú pravdepodobne aj na základe zvukovej (imitatívnej) motivácie.

Lexémy *bim-bam*, *bim-bim*, *bim-bom* majú v rámci detskej lexiky dva významy: „hodiny, zvon“ a variant *bim-bam* aj tretí význam „penis“. Prvé dva významy sú založené na onomatopoickom charaktere výrazov (imitácii zvuku): hodiny odbíjajú; zvon vydáva zvuk bim-bam. Motiváciu používania tohto výrazu v treťom význame môžeme len predpokladať – pravdepodobne vychádza z hojdania sa zvona pri zvonení zo strany na stranu.

Výraz *dida* sa v DR a v RD používa s významom „cumeľ“ alebo „fľaša“, teda niečo, čo sa vkladá do úst dieťaťa zo zámerom upokojiť ho alebo ho nakŕmiť, resp. uhasiť mu smäd. (Nie náhodou sa tieto dva významy zjednocujú v slove *didky*, *didiky* (prsia), ktoré spĺňajú obe tieto funkcie.)

Lexémy *haja*, *haji* a *hajať* môžeme taktiež považovať za polysémické, v detskej lexike majú významy aj „spať“, aj „ležať“; spája ich základný spoločný význam „byť v horizontálnej polohe“. Prvotným významom týchto výrazov je však význam „spať“ (porov. Slovník súčasného slovenského jazyka, 2006). Lexémy *haja* a *haji* sa navyše v DR používajú aj s významom „posteľ“, pravdepodobne kvôli jednoduchšej artikulácii (v RD sa s týmto významom objavil aj výraz *hajuška*).

Výrazy *ham*, resp. *ham-ham* sú aj v DR, aj v RD veľmi populárne pre svoju univerzálnosť, výstižnosť a pre deti aj nenáročnosť artikulácie; označuje sa nimi nielen čokoľvek, čo sa dá zjesť alebo vypiť, ale aj samotný proces prijímania potravy. Podobne fungujú aj takmer synonymné výrazy *mňam*, *mňam-mňam*, ktoré však majú o jeden sémantický prvok viac: (+ CHUTNÉ), teda to, čo je *ham*, by malo byť aj *mňam*, ale nevyhnutne nemusí.

Lexémy *hopa*, *urobiť hopa*, *hopnúť si* predstavujú z hľadiska sémantiky v detskej lexike dosť kurióznu situáciu, pretože ich môžeme chápať ako istý typ konverzných slovies. Na základe dotazníkového prieskumu sa na strednom Slovensku v DR a RD používajú s významom „postaviť sa, zdvihnúť sa“, na východnom Slovensku s významom „sadnúť si,

posadiť sa“. (V dotazníkoch zo západného Slovenska bola frekvencia týchto výrazov veľmi nízka, v dotazníkoch v ktorých sa objavili, mali význam „postaviť sa, zdvihnúť sa“.) Používanie týchto lexém s rozdielnymi (až antonymnými) významami na strednom a východnom Slovensku je také vyrovnané, že môžeme hovoriť o regionálnej platnosti ich významov, a to, čo oba tieto významy spája, je zmena polohy na vertikále.

Výrazy *ľaľa* (bábika, dieťa) a *popa*, *popka* (dieťa, bábika) sa vyskytli len v dotazníkoch z východného Slovenska, teda ide o regionálne varianty detských slov, ktoré sú polysémické a zároveň synonymné. Za spoločný prvok ich významu pokladáme sému (+ DIEŤA), pretože týmito výrazmi sa označujú deti aj hračky znázorňujúce obyčajne malé deti (porov. Krátky slovníka slovenského jazyka, 1989, s. 41).

Za polysémický pokladáme aj výraz *ľubkať sa* (maznať sa, bozkávať sa), spoločným sémantickým prvkom týchto významov je séma (+ vyjadrovať kladné city). V tomto prípade stavové sloveso *ľúbiť* nadobudlo zvratnosťou dynamický význam; podobne sa v DR a RD používa aj výraz *poľúbiť sa* (maznať sa, pomaznať sa).

Polysémickú lexému *mlska*, ktorú rodičia uviedli v dotazníkoch ako jedno z možných pomenovaní cukríkov alebo čokolády, môžeme v rámci detských slov považovať za hyperonymum, teda lexému so širším, všeobecnejším významom vo vzťahu nielen k týmto dvom lexémam, ale aj vo vzťahu k lexémam označujúcim v detskej lexike akúkoľvek pochúťku, napr. oplátky, bonbóny, koláče a pod. Tie potom chápeme ako kohyponymá, teda lexémy s užšími, špecifickejšími významami, ktoré sú z hľadiska hierarchie na rovnakej úrovni, avšak sú podradené širšiemu významu hyperonyma *mlska*. Významy jednotlivých kohyponým v sebe zároveň zahŕňajú význam sémanticky nadradeného hyperonyma, je medzi nimi vzťah inklúzie (porov. Štekauer, 1993; Dolník, 2003).

Vzťahy medzi jednotlivými významami polysémických lexém fungujú (nielen) v detskej lexike aj na princípe metafory a metonymie. Metafora je založená na vonkajšej podobnosti dvoch entít; spočíva v similačnom vzťahu, s ktorým bezprostredne súvisia dva procesy, a to substitúcia a prirovnanie. Tieto procesy sa tradične vyskytujú pri opise metafory,

pretože pri metafore ide o nahrádzanie, substitúciu: „vlastný“ pojem sa na základe podobnosti nahrádza „nevlastným“ pojmom (porov. Dolník, 2003, s. 64). Základom metonymie je, naopak, vnútorná (priestorová, časová, príčinná, kvalitatívna, funkčná) súvislosť medzi dvoma entitami.

Výrazy, ktoré podľa nás vznikli na princípe metafory a metonymie, sme vyčlenili ako osobitnú skupinu detských slov s názvom **metaforické a metonymické pomenovania**, ktorá však nie je v detskej lexike frekvenčne veľmi zastúpená. Patrí najmä do slovnej zásoby dospelých, pretože dospelý sa používaním týchto výrazov snaží ešte viac zexpresívniť svoju výpoveď smerom k dieťaťu. Za metaforické (16) považujeme z lexém zaradených do slovníka detských slov výrazy typu *balónik* (brucho), *gombička* (nos), *konáriky* (ruky), *labky* (ruky), *makovička* (hlava), *ňufáčik* (nos), *pusinky* (prsia), *studničky* (oči), *zlatučký* (dobrý) a za metonymické (26) považujeme výrazy, ako napr. *feťáriky* (nohy), *mňauko* (mačka), *mekuša*, *mekaňa* (koza), *kvičko* (prasa), *brumbo* (medveď) a výrazy vzniknuté apelativizáciou: *pejko* (kôň), *macko-uško* (medveď), *zajko-bojko* (zajac), *milupka* (kaša). Dolník (2003, s. 71) uvažuje o metonymii aj v takých prípadoch, keď je podkladom metonymie implikačný vzťah medzi pojmami, a teda súvislosť medzi entitami evokovaná významom slovotvorného formantu, napr. deminutívny substantívny formant. Na tento formant sa viaže typická súvislosť malý objekt – milý objekt, takže pri pomenúvaní príslušných objektov – *noštek*, *synček*, *domček* a pod. sa evokuje súvislosť „čo je malé, je milé“. Táto súvislosť je tak silne zafixovaná a zautomatizovaná, že „malý“ a „milý“ sa spravidla vybavujú v rámci jedného významu. Takéto chápanie deminutív je veľmi podobné ich chápaniu a používaniu v druhom, tzv. citovom význame, ktoré je jedným z najcharakteristickejších znakov lexiky RD.

Z hľadiska asymetrie formy a významu je detská lexika neporovnateľne bohatšia na synonymiu ako na polysémiu. Zatiaľ čo len 15 z 517 lexém je v rámci detských slov polysémických, len 6 z týchto 517 lexém nemá v rámci detskej lexiky ani jedno synonymum (*banánik*, *cukríčky*, *čokoládka*, *jabĺčko*, *lietadielko*, *chrbátik*). Prehľad jednotlivých synonymických radov sme spracovali do súboru tabuliek, ktoré kopírujú vý-

skumný dotazník v tom zmysle, že pri každom štylisticky nepríznakovom pomenovaní z dotazníka sú uvedené všetky detské slová zo slovníka s rovnakým významom; teda všetky jeho synonymá patriace do detskej lexiky:

Tabuľka 7. Prehľad synonymických radov detských slov

I. ČASTI TELA	SYNONYMÁ
hlava	*hlavička, hlavička-makovička, hlavina, hlavinka, hlávka, makovica, makovička*
oči	*očičká, očinká, očká, okáľky, studničky*
nos	*gombička, nosák, nosánek, nosík, nosúlik, noštek, ňuf, ňufáčik, ňufko*
ústa	*hubenka, hubička, hubinka, hubka, papuľka, pusina, pusinka, puska, ústočká, ham-ham*
vlasy	*brčulienky, vlásky, vlásočky*
ruky	*konáriky, paprčky, rúčatá, rúčatká, ručičky, ručinky, rúčky, ťapky*
nohy	*feťáriky, fetky, labky, ňoňky, noženky, nožičky, nožinky, nožky, nôžky, nožulienky*
brucho	*brušinko, bruško, brušo, bruštek, brušuľko, brušuľo, pupček, pupík, pupko, pupo, balónik*
chrbát	*chrbátik*
prsníky	*cecuľky, cici, cicíky, ciculinky, cicuľky, cicuše, cicušky, didiky, didky, dudky, kuriatka, prsíčka, prská, pusinky*
zadok	*dupa, dupka, dupuľa, dupuľka, prdelka, ritka, ritula, riťulda, ritulienka, rituša, rituška, zadoček*
pohlavné orgány – mužské	*bimbuľák, cikáčik, cimplík, cincúlik, čuráčik, čurino, ferdík, bim-bam, pimpi--limpi, pimpo, pimpúlik, pindík, pinďúr, pipík, pipino, pipiš, pipko, pipo, pipojko, pišik, piško, pišo, pištáč, pišulák, pišúrik, vtáčik*
pohlavné orgány – ženské	*cikátko, cikulienka, cikuľka, čurka, frnda, pimpulka, pinka, pipina, pipka, pipuľa, pipuľka, piša, piši-miši, piška, piški, pišuľa, pišulda, pišuľka, puňa, puňka, šuška, šušula, šušulka, šušura, šušurka*
II. TELESNÉ FUNKCIE	SYNONYMÁ
jesť	*ham, ham-ham, hamať, hami, hami-hami, mňam, mňam-mňam, papa, papať, papenkať, papinkať, papkať, papošiť, papucikať*
piť	*bumbať, pijkať*
močiť	*cikať, cikošiť, cikušať, cš, robiť cš, čurkať, pišať, piškať, vyčurkať sa, vypiškať sa, a-a, á-á*
vyprázdniť sa	*kakať, robiť kakanicu, kaki, robiť kaki, kakinkať, kakošiť, kakušať, kakuškať, a-a, á-á*
vracať	*grckať, vrackať, zvrackať, be/bé*
spať	*búvať, buvinkať, haja/haji, hajať, hajkať, hajuškať, ľuľať, robiť há-há, spinkať, spinuškať*
bolieť	*bi-bi, bibať, bibinko, bibka, bibko, bolenkať, bolinkať, bó/bó-bó, mať bó, boľkať, bubkať, mať bibinko*

III. ČINNOSTI	SYNONYMÁ
kúpať sa	*čľapčať sa, čľapi, čľapkať sa, čľupkať sa, kupikať sa, kúpkať sa, kupki-kupki*
hrať sa	*bavinkať sa, bavkať sa, hrajkať sa*
maznať sa	*lízkať sa, ľubať sa, ľubkať sa, ľuľať sa, ľuľkať sa, mazníčkovať sa, maznoškovať sa, maznuškať sa, mojať sa, mojkať sa, mojkovať sa, muňkať sa, ňuňať sa, šaľkať sa, šmajchľovať sa, ťuťkať sa*
bozkávať sa	*bočenkať, bočinkať, bočkať, bosenkať, cmuk, dať bočku/ bočenku/bočinku/božtek/pusku, ľubkať sa, pusinkovať sa, puskať sa, pusovať sa, muckať sa*
tlieskať	*čapkať, robiť ťapušky, ťap, ťap-ťap, ťapať, ťapi-ťapi, ťapkať, ťapuškať, ťľapkať, zaťapať*
sadnúť si / sedieť	*hačať si, hači, hopa, urobiť hopa, hopať si, hopi, hopikať, hopkať si, hopnúť si, sadkať si, sedkať*
postaviť sa	*hopa, urobiť hopa, hopnúť si, postavinkať sa*
ležať	*ležkať, hajať, haji/haja, niňkať, hojkať si, tentať*
chodiť	*bežkať, cupi, cupi-lupi, cupkať, chodať chodkať, idkať*
spadnúť	*bac/bác, backať, bacnúť, babalác, urobiť babalác, bum, hapať, hapkať, spadkať*
IV. RODINNÍ PRÍSLUŠNÍCI	SYNONYMÁ
otec	*ocik, ocinko, ocino, ocko, oco, tata, tatanko, tatik, tatík, tatinko, tatino, tatko, taťko, tato, taťo*
matka	*mama, mamanka, mamča, mameňa, mamička, mamina, maminka, mamka, mamulienka, mamuľka, mamuša, mamuška*
dieťa	*babatenko, bábätko, bábenko, bábo, deco, deculo, dieťatko, ľaľa, popa, popka*
starý otec	*dedino, dedko, dedo, deduško, starký*
stará mama	*baba, babaňa, babča, babenka, babička, babina, babinka, babka, starká*
brat	*braček, bráško, brašuľo*
sestra	*sestrička*
V. JEDLÁ A NÁPOJE	SYNONYMÁ
jedlo	*ham, ham-ham, hama, hamka, mlsanička, mňam, mňam-mňam, mňamka, papa, papanica, papanička, papanie, papkanie, papenka, papinka, papka*
chlieb	*chlebíček, chlebík, ham, ham-ham*
mlieko	*mliečko, mliečik, moňko*
čaj	*čajíček, čajík*
kaša	*kašička, kašinka, krupička, milupka*
zemiaky	*krumpličky, zemiačiky, zemiačky*
polievka	*polievočka, papa, ham, ham-ham*
čokoláda	*čokoládka*
cukríky	*cukríčky*
jablko	*jabĺčko*
banán	*banánik*

VI. DOMÁCE ZVIERATÁ	SYNONYMÁ
pes	*hav, hav-hav, havinko, havino, havko, havo, havoš, havoško, havošo, psíček*
mačka	*cica, cina, cinka, mačička, mica, micka, miňa, minka, miňka, miňuška, mňau--mňau, mňauko*
kôň	*hijo, koník, koníček, pejko*
koza	*kozička, kozka, mé-mé, mekaňa, mekuša*
krava	*kravička, kravka, bú*
sliepka	*cip-cip, cipka, kotkodák, kurička, kurka, pipa, pipina, pipinka, pipka, sliepočka, ťuťa, ťuťka*
hus	*gá-gá, húska, husička,*
kačka	*kač-kač, kačička*
prasa	*čuňa, čuňka, kroch-kroch, kvičko, kvik-kvik, prasiatko, svinka*
VII. HRAČKY	SYNONYMÁ
medveď	*brum-brum, brumbo, macík, macko, macko-uško, maco, meďko, meďo, medvedík, medveďko*
zajac	*trusko, ušiačik, zajačik, zajko, zajko-bojko, zajo*
vlak	*mašinka, š-ha, šifu, šišiši, šušušu, vláčik*
lietadlo	*lietadielko*
auto	*autíčko, autko, avetko, brm-brm, tí-tí, tu-tú (t)*
bábika	*bába, bábika, bábka, babuľa, babuľka, ľaľa, popa, popka*
kniha	*čítadlo, knižka, knižočka, knižôčka*
VIII. OSTATNÉ PREDMETY	SYNONYMÁ
posteľ	*postieľočka, postieľka, haja/haji*
plienka	*peľucha, plienočka*
nočník	*bembik, bembo, cikadlo, hajzlík, kakáčik, kakandík, nočníček, šerbeľ, šerblík, a-a, á-á*
cumeľ	*cumlíček, cumlík, dida, diduľák, duda, dudel, dudina, dudinka, dudka, dudlík, dudula, dudulka, kotuľa*
fľaša	*dida, dunda, fľaška, fľaštička*
zvon / zvonček	*cin-cin, cing, cingi-lingi, crn-crn, bim-bam, bim-bim, bim--bom, zvonček*
hodiny	*bim-bam, bim-bim, bim-bom, kukuč, tik-tak, tiktaky*
svetlo	*svetielko, žiža*
oblečenie	*šatičky, šatky, šatočky, šatôčky, vecičky*
záchod	*záchodík, kakadlo, a-a, á-á*

IX. VYJADRENIE KVALITY	SYNONYMÁ
pekný	*čačaný, čečený, čeče, krásnučký, peknučký, peknunký*
škaredý	*baka, bakaný, be/bé, bebený, bekený, kakaný*
dobrý	*dobručký, dobrunký,* zlatučký
zlý	*kakaný, be/bé, bakaný*
čistý	*čistučký, čistulinký, čistunký*
špinavý	*baka, bakaný, be/bé, kakaný, špinkavý*

Uvedený prehľad jednotlivých synonymických radov detských slov potvrdzuje, že pre detskú lexiku je charakteristická kumulácia štylistických príznakov na kladnej osi expresivity, pretože jadro týchto synonymických radov tvoria prvostupňové a druhostupňové deminutíva utvorené od hypokoristík, eufemizmov, neutrálnych, hovorových, pejoratívnych a hrubých slov. Ostatné synonymá tvoriace tieto rady patria medzi hypokoristiká, eufemizmy (niektoré so sekundárnym príznakom regionálnosti), interjekčné a onomatopoické pomenovania a metaforické a metonymické pomenovania.

Na základe uvedenej analýzy vzťahov medzi formou a významom detských slov môžeme konštatovať, že zo sémantického hľadiska sú jadrom detskej lexiky monosémické lexémy, a zároveň je pre detskú lexiku príznačná aj asymetria medzi formou a významom v tom zmysle, že absolútna väčšina detských slov je včlenená do vzťahov synonymie, ktorá je založená na kumulácii a rôznych kombináciách štylistických príznakov na kladnej osi expresivity. Ojedinelé prípady polysémie potvrdzujú tézu, že čím je slovo frekventovanejšie, tým má viac polysémie: takmer všetky polysémické detské slová patria do jadra detskej lexiky, sú teda aj vysoko frekventované.

Literatúra:

AITCHINSON, J.: Words in the mind. An introduction to the mental lexicon. 3. vyd. Blackwell Publishing 1990. 305 s.

BETÁKOVÁ, V.: K analógii a alternácii v detskej reči. In: Jazykovedný sborník Slovenskej akadémie vied a umení. Red. Š. Peciar. Bratislava: Nakladateľstvo Slovenskej akadémie vied a umení 1951, s. 135 – 139.
BROWN, R.: Introduction. In: Talking to children: language input and acquisition. Ed. C. Snow – Ch. Ferguson. Cambridge: Cambridge University Press 1977, s. 1 – 23.
BUFFA, F.: O detskej lexike v severošarišských nárečiach. In: Nové obzory, 26, 1984, s. 239 – 248.
DOLNÍK, J.: Lexikológia. Bratislava: Univerzita Komenského 2003. 236 s.
DZENDZELIVSKÁ, N. I.: Slová z detskej lexiky v slovenských nárečiach na území USSR. Slovenská reč, 39, 1974, č. 1, s. 27 – 33.
Encyklopédia jazykovedy. Bratislava: Obzor 1993. 513 s.
ERHART, A. – VEČERKA, R.: Úvod do etymológie. Praha: SPN 1981.
FEFGUSON, Ch.: Baby talk as a simpified register. In: Talking to Children: language input and acquisition. Ed. C. Snow – Ch. Ferguson. Cambridge: Cambridge University Press 1977, s. 209 – 235.
FURDÍK, J.: Slovenská slovotvorba. Ed. M. Ološtiak. Prešov: Náuka 2004. 200 s.
HAYEKOVÁ, M.: Dejiny slovenských slovníkov do roku 1945. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského 1979. 255 s.
HLAVATÁ, Z.: Štatút detského slova v slovenčine. Rigorózna práca. Prešov: Prešovská univerzita 1999. 154 s.
HORŇÁKOVÁ, K. – KAPALKOVÁ, S. – MIKULAJOVÁ, M.: Kniha o detskej reči. Bratislava: Slniečko 2005. 155 s.
JAKOBSON, R.: Why „mama“ and „papa“? In: Selected writings. 1. Phonological studies. Mouton 1962, s. 538 – 545.
JURAFSKY, D.: Universal tendencies in the semantics of the diminutive. In: Language, 72, č. 3, 1996, s. 533 – 578.
KESSELOVÁ, J.: Morfológia v komunikácii detí. Prešov: Vydavateľstvo Anna Nagyová 2003. 149 s.
KOPEČNÝ, F.: Je význam slov máma, bába, táta a pod. přirozeně dán? In: Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity. Brno 1982, s. 33 – 39.
KRÁĽ, A. – SABOL, J.: Fonetika a fonológia. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1989. 388 s.
Krátky slovník slovenského jazyka. 2. vyd. Bratislava: Veda 1989. 587 s.
LIPTÁKOVÁ, Ľ.: Okazionalizmy v hovorenej komunikácii. Kandidátska dizertačná práca. Prešov: Katedra slovenského jazyka a literatúry, Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity 1998.

MISTRÍK, J.: Štylistika. 2. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1989. 582 s.

Morfológia slovenského jazyka. Ved. redaktor J Ružička. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1966. 896 s.

OHNESORG, K.: Druhá fonetická studie o dětské řeči. Spisy University v Brně, Filozofická fakulta. Opera Universitatis Brunensis Facultas Philosophica. č. 57. Brno: Universita v Brně 1959. 161 s.

ONDRUS, P. – HORECKÝ, J. – FURDÍK, J.: Súčasný slovenský spisovný jazyk. Lexikológia. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1980. 232 s.

RUKE-DRAVINA, V.: „Mama“ and „papa“ in child language. Journal of Child Language, 1976, č. 2, s. 157 – 166.

RUKE-DRAVINA, V.: Modifications of speech addressed to young children in Latvian. In: Talking to children: language input and acquisition. Ed. C. Snow – Ch. Ferguson. Cambridge: Cambridge University Press 1977, s. 237 – 253.

SLANČOVÁ, D.: Reč autority a lásky. Reč učiteľky materskej školy orientovaná na dieťa – opis registra. Habilitačná práca. Prešov: Prešovská univerzita 1997. 190 s.

SLANČOVÁ, D.: Reč autority a lásky. Reč učiteľky materskej školy orientovaná na dieťa – opis registra. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 1999. 278 s.

Slovník slovenského jazyka. 1. diel. Red. Š. Peciar. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1959.

Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G. Red. K. Buzássyová – A. Jarošová. Bratislava: Veda 2006. 1134 s.

STEJSKALOVÁ, M.: Z lexiky detskej reči. In.: Varia. VI. Zborník zo VI. kolokvia mladých jazykovedcov. Zost. M. Nábělková. Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV 1997, s. 69 – 73.

Synonymický slovník slovenčiny. Red. M. Pisárčiková. Bratislava: Veda 1995.

ŠTEKAUER, P.: Essentials of English linguistics. Prešov: SLOVACONTACT 1993. 160 s.

Child Words in Slovak and Their Characteristics

Summary

The study presents results of research in a special area of lexis used by children aged between two and five (child speech) and adults when talking to children (child-directed speech). It focuses on the term child word (in the Anglo-American linguistic tradition the term babytalk form is preferred), its status and main characteristics within Slovak linguistics. Although the Slovak linguistic tradition has provided a theoretical basis for the research, the study offers a new definition of the term child word, as well as the classification and brief characteristics of individual child word types in the Slovak language. The research is based on data gathered via one of the most common methods of sociolinguistic research – a questionnaire. It surveyed how the same referent was denoted by children and by adults when talking to children. Individual expressions were compared and classified into stylistic categories. Based on this classification the child words were defined as all words in the language with positive emotional qualities that are primarily used in child-directed speech and in child speech. They are divided into 1. diminutives, 2. euphemisms, 3. expressions denoting kinship, 4. interjections and onomatopoeic expressions, 5. metaphoric and metonymic expressions. After having defined the term child word and its content, a dictionary of child words was created. It includes all the lexemes from the gathered material which comply with the definition of the child word. Child words have been further analysed from morphological, word-formation and semantic point of view.

As far as the morphological characteristic is concerned, the attention has been focused on word classes, particularly on the concordance between general meaning of word class and form by which it is expressed, because child lexis shows several peculiarities in this respect.

Word-formation characteristic focuses on the frequency of motivated and unmotivated child words and the structure of motivated lexemes: the types of word-formative bases have been identified; word-formative elements and their frequency have been analysed and word-formation processes which participate in coining child words have been specified. The motivated units have been further classified into word-formative types, onomasiological categories and types of onomasiological categories.

Semantic characteristic of child words concentrates on meanings of lexemes, especially on relations between the form and meaning within individual lexemes (symmetry or asymmetry between form and meaning) and on mutual relations among the forms and meanings within child lexis.

SLOVNÍK DETSKÝCH SLOV ZOSTAVENÝ ZO SLEDOVANÝCH LEXÉM

A
a-a; á-á /močiť, vylučovať výkaly, nočník, záchod/
autíčko
autko
avetko /auto/

B
baba /stará mama/
bába /bábika/
babalác, urobiť babalác /spadnúť/
babaňa /stará mama/
babatenko /dieťa/
bábätko
babča /stará mama/
babenka /stará mama/
bábenko
babička
bábika
babina /stará mama/
babinka /stará mama/
babka
bábka
bábo /dieťa/
babuľa /bábika/
babuľka /bábika/
bac; bác /spadnúť/
backať /spadnúť/
bacnúť /spadnúť/
baka /škaredý, špinavý/
bakaný /škaredý, špinavý, zlý/
balónik
banánik
bavinkať sa
bavkať sa
be; bé /škaredý, špinavý, zlý, vracať/
bebený /škaredý/
bekený /škaredý/
bembik /nočník/
bembo /nočník/
bežkať /chodiť/
bi-bi /bolieť, bolesť/
bibať /bolieť/
bibinko /bolieť, bolesť/
bibka /bolieť, bolesť/
bibko /bolieť, bolesť/
bolenkať
bolinkať
bim-bam /hodiny, zvon, penis/
bim-bim /hodiny, zvon/
bim-bom /hodiny, zvon/
bimbuľák /penis/
bó /bolieť, bolesť/
bó-bó /bolieť, bolesť/
bočenka
bočenkať /bozkávať/
bočinka
bočinkať /bozkávať/
bočka
bočkať /bozkávať/
boľkať /bolieť/
bosenkať /bozkávať/
braček
bráško
brašuľo
brčulienky /vlasy/
brm-brm /auto/
brum-brum /medveď/
brumbo /medveď/
brušinko
bruško
brušo
bruštek /brucho/
brušuľko /brucho/
brušuľo /brucho/
bú /krava/
bubať /bolieť/
bubkať /bolieť/
bum /spadnúť/
bumbať /piť/
búvať
buvinkať

C
cecuľky /prsia/
cica /mačka/
cici /prsia/
cicíky /prsia/
ciculinky /prsia/
cicuľky /prsia/
cicuše /prsia/
cicušky /prsia/
cikáčik /penis/
cikadlo /nočník/
cikanica
cikať
cikátko /pohl. orgány ženské/
cikošiť /močiť/
cikulienka /pohl. orgány ženské/
cikuľka /pohl. orgány ženské/
cikušať
cimplík /penis/
cin-cin /zvonček/
cina /mačka/
cincúlik /penis/
cing /zvon, zvonček/
cingi-lingi /zvon, zvonček/
cinka /mačka/
cip-cip /sliepka/
cipka /sliepka, hus/
cmuk /bozkávať sa/
crn-crn /zvonček/
cš, robiť cš /močiť/
cukríčky
cumlíček
cumlík
cupi /chodiť/
cupi-lupi /chodiť/
cupkať /chodiť/

Č
čačaný /pekný/
čajíček
čajík
čapkať /tlieskať/
čečený /pekný/
čistučký
čistulinký
čistunký
čítadlo /kniha/
čľapčať /kúpať sa/
čľapi /kúpať sa/
čľapkať sa /kúpať sa/
čľupkať /kúpať sa/
čokoládka
čuňa /prasa/
čuňka /prasa/
čuráčik /penis/
čurino /penis/
čurka /pohl. orgány ženské/
čurkať /močiť/

D
dať bočku, božtek, pusku /pobozkať/
deco /dieťa/
decuľo /dieťa/
dedino /starý otec/
dedko
dedo
deduško
dida /cumeľ, fľaša/
didiky /prsia/
didky /prsia/
diduľák /cumeľ/
dieťatko
dobručký
dobrunký
duda /cumeľ/
dudel /cumeľ/
dudina /cumeľ/
dudinka /cumeľ/
dudka /cumeľ/
dudky /prsia/
dudlík /cumeľ/
dudula /cumeľ/
dudulka /cumeľ/
dunda /fľaša/
dupa /zadok/
dupka /zadok/
dupuľa /zadok/
dupuľka /zadok/

F
ferdík /penis/
feťáriky /nohy/

fetky /nohy/
fľaška
fľaštička
frnda /pohl. orgány ženské/

G
gá-gá /hus/
gombička /nos/
grckať

H
há-há; robiť há-há /spať/
hačať si /sadnúť si/
hači /sadnúť si/
hačkať si
haja /posteľ, ležať, spať/
hajať /ležať, spať/
haji /posteľ, ležať, spať/
hajkať
hajuškať
hajzlík /nočník/
ham; ham-ham /jesť, ústa, chlieb, polievka/
hama /jesť, jedlo/
hamať /jesť/
hami /jesť/
hami; hami-hami) /jesť/
hamka /jedlo/
hapať /spadnúť/
hapkať /spadnúť/
hav; hav-hav /pes/
havinko /pes/
havino /pes/
havko /pes/
havo /pes/
havoš /pes/
havoško /pes/
havošo /pes/
hijo /kôň/
hlavička
hlavička-makovička /hlava/
hlavina /hlava/
hlavinka
hlávka
hojkať si /ležať/
hopa, urobiť hopa /sadnúť si, ale aj postaviť sa/
hopať si /sadnúť si/
hopi /sadnúť si/
hopikať /sedieť/
hopkať si /sadnúť si/
hopnúť si /sadnúť si, postaviť sa/
hrajkať sa
hubenka /ústa/
hubička /ústa/
hubinka /ústa/
hubka /ústa/
husička
húska

CH
chlebíček
chlebík
chodať /chodiť/
chodkať /chodiť/
chrbátik

I
idkať /chodiť, ísť/

J
jabĺčko

K
kač-kač /kačka/
kačička
kakáčik /nočník/
kakadlo /záchod/
kakandík /nočník/
kakanica; robiť kakanicu /vylučovať výkaly/
kakaný /škaredý, zlý/
kakať /vylučovať výkaly/
kaki; robiť kaki /vylučovať výkaly/
kakinkať /vylučovať výkaly/
kakošiť /vylučovať výkaly/
kakušať /vylučovať výkaly/
kakuškať /vylučovať výkaly/
kašička
kašinka
knižka

knižočka
knižôčka
konáriky /ruky/
koníček
koník
kotkodák /sliepka/
kotuľa /cumeľ/
kozička
kozka
krásnučký
kravička
kravka
kroch-kroch /prasa/
krumpličky /zemiaky/
krupička /kaša/
kukuč /hodiny/
kupikať sa /kúpať sa/
kúpkať sa
kupki-kupki /kúpať sa/
kuriatka /prsia/
kurička /sliepka/
kurka /sliepka/
kvičko /prasa/
kvik-kvik /prasa/

L – Ľ
labky /nohy/
ľaľa /bábika, dieťa/
ľažkať si
ležkať
lietadielko
lízkať sa /maznať sa/
ľubať sa /maznať sa/
ľubkať sa /maznať sa, bozkávať sa/
ľuľať /spať/
ľuľať sa
ľuľkať sa /maznať sa/

M
macík
macko
macko-uško /medveď/
maco
mačička
makovica /hlava/
makovička /hlava/
mama
mamanka
mamča
mameňa
mamička
mamina
maminka
mamka
mamulienka
mamuľka
mamuša
mamuška
mašinka /vlak/
mať bibinko /bolieť/
mať bó /bolieť/
mazníčkovať sa /maznať sa/
maznoškovať sa /maznať sa/
maznuškať sa
mé-mé /koza/
meďko /medveď/
meďo /medveď/
medvedík
medveďko
mekaňa /koza/
mekuša /koza/
mica /mačka/
micka
milupka /kaša/
miňa /mačka/
minka
miňka
miňuška
mliečik /mlieko/
mliečko
mlsanička /jedlo/
mlska /čokoláda, cukríky/
mňam /jedlo, jesť/
mňam-mňam /jedlo, jesť/
mňamka /jedlo/
mňau; mňau-mňau /mačka/
mňauko /mačka/
mojať sa /maznať sa/
mojkať sa /maznať sa/
mojkovať sa /maznať sa/
moňko /mlieko/
muckať /bozkávať/

muňkať sa /maznať sa/

N – Ň
niňkať /ležať/
nočníček
no-no /vyjadrenie zákazu/
ňoňky /nohy/
nosák /nos/
nosánek /nos/
nosík
nosúlik
noštek
noženky
nožičky
nožinky
nožky
nožulienky
nôžky
ňuf /nos/
ňufáčik
ňufko /nos/
ňuňať sa /maznať sa/

O
ocik /otec/
ocinko
ocino
ocko
oco
očičká
očinká
očká
okáľky /oči/

P
pa; pá /horúci/
pá-pá; dať pá-pá /pozdraviť sa/
papa /jedlo, polievka, jesť/
papanica /jedlo/
papanička /jedlo/
papanie /jedlo/
papať /jesť, jedlo/
papenka
papenkať
papinka /jedlo/
papinkať
papka /jedlo/
papkanie /jedlo/
papkať
papošiť /jesť/
paprčky /ruky/
papucikať /jesť/
papuľka /ústa/
pejko /kôň/
peknučký
peknunký
peľucha /plienka/
pijkať /piť/
pimpi-limpi /penis/
pimpo /penis/
pimpúlik /penis/
pimpulka /pohl. orgány ženské/
pindík /penis/
pinďúr /penis/
pinka /pohl. orgány ženské/
pipa /sliepka/
pipík /penis/
pipina /sliepka, pohl. orgány ženské/
pipinka /sliepka/
pipino /penis/
pipiš /penis/
pipka /sliepka, pohl. orgány ženské/
pipko /penis/
pipo /penis/
pipojko /penis/
pipuľa /pohl. orgány ženské/
pipuľka /pohl. orgány ženské/
piša /pohl. orgány ženské/
pišať /močiť/
piši-miši /pohl. orgány ženské/
pišik /penis/
piška /pohl. orgány ženské/
piškať /močiť/
piški /pohl. orgány ženské/
piško /penis/
pišo /penis/
pištáč /penis/
pišuľa /pohl. orgány ženské/
pišulák /penis/
pišulda /pohl. orgány ženské/
pišuľka /pohl. orgány ženské/
pišúrik /penis/

plienočka
polievočka
pomojkať sa /pomaznať sa/
popa /dieťa, bábika/
popka /dieťa, bábika/
postavinkať sa /postaviť sa/
postieľočka
postieľka
prasiatko
prdelka /zadok/
prsíčka
prská
psíček
puňa /pohl. orgány ženské/
puňka /pohl. orgány ženské/
pupček /brucho/
pupík /brucho/
pupko /brucho/
pupo /brucho/
pusa /ústa/
pusina
pusinka
pusinkovať sa /bozkávať sa/
pusinky /prsia/
puska
puskať /bozkávať/
pusovať /bozkávať/

R
ritka
ritula
riťulda
ritulienka
rituša
rituška
robiť ťapušky /tlieskať/
rúčatá /ruky/
rúčatká
ručičky
ručinky
rúčky

S
sadkať si
sedkať
sestrička
sliepočka
spadkať /spadnúť/
spinkať
spinuškať
sprškať sa
starká
starký
stojkať /stáť/
studničky /oči/
svetielko
svinka

Š
šaľkať sa /maznať sa/
šatičky
šatky
šatočky
šatôčky
šerbeľ /nočník/
šerblík
š-ha /vlak/
šifu /vlak/
šišiši /vlak/
šmajchľovať sa /maznať sa/
špinkavý
šuška /pohl. orgány ženské/
šu-šu-šu /vlak/
šušula /pohl. orgány ženské/
šušulka /pohl. orgány ženské/
šušura /pohl. orgány ženské/
šušurka /pohl. orgány ženské/

T – Ť
ťap /tlieskať/
ťap-ťap /tlieskať/
ťapať /tlieskať/
ťapi-ťapi /tlieskať/
ťapkať /tlieskať/
ťapky /ruky/
ťapuškať /tlieskať/
tata /otec/
tatanko
tatik
tatík
tatinko
tatino

tatko
taťko
tato
taťo
tentať /ležať/
tí-tí /auto/
tik-tak /hodiny/
tiktaki /hodiny/
tľapkať /lieskať/
trusko /zajac/
tu-tú(t) /auto/
ťuťa /sliepka/
ťuťka /sliepka/
ťuťkať sa /maznať sa/

U – Ú
urobiť babalác /spadnúť/
ústočká
ušiačik /zajac/
uško

V
večičky /oblečenie/
vláčik
vlásky
vlásočky
vrackať
vtáčik /penis/
vyčurkať sa /močiť/
vypiškať sa /močiť/

Z
zadoček
záchodík
zajačik
zajko
zajko-bojko
zajo
zaťapať /zatlieskať/
zemiačiky
zemiačky
zlatučký
zvonček
zvrackať

Ž
žiža /svetlo/